

APR.
1987

2 0-2 K

at.sk

Prvá strana

Ja osobne vyzivam túto príležitosť, ... aby som povedal, že dve najmocnejšie duchovné sily, ktoré dnes súperia takmer všade na svete, nemajú nič spoločné s národmi, politickými stranami či hospodárskymi filozofiami.

(TO ANI JAZZ NEMOŽU POVOLITĽ? KURT VONNEGUT, str. 1)

Niet tu odborníkov na skutočnosť, nie som ním, milý Kurt, ani ja. A predsa si musím zhotoviť svoju mapu skutočností, musím si nájsť cestičky, po ktorých tu chcem chodiť a rezeznávať tie, pred ktorými si treba dať pozor.

(MILÝ KURT VONNEGUT, ČITATEĽ, str. 3)

Román "Novinári" patrí medzi tie angažované diela, ktoré postavili základ svojho úspechu na kritike fungovania spoločenského mechanizmu. To je dnes v literatúre takmer rovnako rentabilný vklad ako sex.

(JURÍKOVA CESTA K "POSLEDNEJ KNIHE". K.K. str.7)

Spoločenský pohyb u našich susedov vyhýbil medzi nami a nimi priepasť... Keď dnes čítam o živote v týchto krajinách, nemôžem si už nahovárať, že sme na jednej lodi.

(Z CUDZINY, ČITATEĽ, str.14)

... v stánkoch sa síce vršili kôpky Slovenských pohľadov, ale po Rombeide sa zľahla zem. Tetky za okienkom vzdychali, že nemajú a jedna sa so záujmom pýtala, čo je to za časopis, taký vraj ešte nevidela.

(OTCOVIA A DETI, K.K. str.22)

Jediná povinnosť člena "redakcie" bola každý mesiac napísať príspevok. Tieto jednoduché pravidlá si vynútila doba, pozornosť štátnej bezpečnosti a povaha autorov...

(ZPRÁVA O OBSAHU, str.25)

A my, čo jsme si pořád přáli mít vládu nelezoucí komusi kamsi, konečně ji máme! Není to historická chvíle?

(HISTORICKÁ CHVÍLE, LUDVÍK VACULÍK, str.27)

Jeden z nich, s. Schurman (predseda SZVU) mi v krátkom rozhovore povedal: "... mne sa to páči! Nech sú aj takéto výstavy. Pravda, nájdu sa aj zlabšie veci, ale sú to mladí, mne sa to páči."

(BÁJKY PRE MALIAROV A SPOL. K.T. str.30)

Ponure som sa spýtal dôstojníka, či má na svoje absurdné konanie nejaký príkaz. S prevahou človeka, ktorý vždy koná na písomný príkaz čísel do vrecka svojej uniformy a vytiahol zložený papier. Podal mi ho. Bol to príkaz a nebolo proti nemu odvolanie.

(BALADA O ROVNOVÁHE, MILAN ŠIMČKA, str. 34)

Tito krutí autanti, zrodení zo žpiny druhej svetovej vojny a všetkého národného klamu, ktorý sa rozbušiel po nej, schádzajú dnes, ako sa sád, o doajvym uspokojení a tvrdošťou potvrdzujú svoju národných a sympatických členov výkonného výberu jazzovej sekcie, ktorí boli zatknutí v septembri a od tej doby ostávajú behvieprede vo väzbe.

Aj keď tak celkom behvieprede to nie je, leci v každom rozumnom náredu by to prakticky behvieprede bolo, pretože paragraf 113 česko-slovenského trestného zákona označuje za zločin činnosť neobvoleného podnikania. Opevňlivé podnikanie jazzovej sekcie, založenaj roku 1971 a vtedy ešte považovanáj česko-slovenskýaj dradaj sa zákonnaj argumínaciu, ktorej sa nashaj dostala i požehnanaj SSMRU, spočívala v podstate v oslave jazzu a podpore domácich jazzových hudobníkov.

Jazz, tento nádhernaj dar čiernych obyvateľov spojených štátov celaj planete, uteloval a bavil v Československu, tak ako včade inde, nielen muzikantaj, ale všetkých milovníkov života, ktorých jazzová sekcia vítala ako članov rodiny.

Keď tých národných rodaj, podupávajúcich a láskajúcich stretaj do rytmu, ktorí boli bezohľadne vytrhnutí zo svojich domovaj týaj najhoršíaj a policajtov, aj: Karel Šrp, Josef Skalník, Vladimír Kouřil, Tomáš Šrívánek, Čestmír Huňát, Miloš Irša a Vladimír Irša.

Keď som niekoľkých z nich spolu s ďalšíaj členaj ich rodajnej rodiny pred dvoma rokaj, tak ako s niekoľkaj nositeľov maskaj Jana Updike. Keď sa teda sád, ktorý sa ich chystá zabiť a odsadiť, dostie sa najhoršie, k tomu mňa a Jehan naviedlo: Každý z nás musel vprediv stromček a zaliť ho vedou.

To ani jazz nemôžu povoliť

Kurt Vonnegut

Ze všetkých triumfov dnešných nenávisníkov života, dnešných nenávisníkov zábavy, dnešných nenávisníkov krásy, dnešných nenávisníkov myšlienky a lásky, Síl Satanových, ak chcete, ťažia najviac moje srdce pohútky niektorých československých politikov a policie, ktorí sa chovajú k najľudskejším a najtalentovanejším členom svojej spoločnosti ako kanibali.

Títo krutí mutanti, zrodení zo špiny druhej svetovej vojny a všetkého nečistého slizu, ktorý sa rozbujaľ po nej, zamýšľajú dnes, ako sa zdá, s desivým uspokojením a tvrdosťou potrestať sedem neškodných a sympatických členov výkonného výboru Jazzovej sekcie, ktorí boli zatknutí v septembri a od tej doby ostávajú bohvieprečo vo väzbe.

Aj keď tak celkom bohvieprečo to nie je, hoci v každom rozumnom národe by to prakticky bohvieprečo bolo, pretože paragraf 118 československého trestného zákona označuje za zločin činnosť nečoveného podnikania. Opevážlivé podnikanie Jazzovej sekcie, založenej roku 1971 a vtedy ešte považovanej československými úradmi za zákonnú organizáciu, ktorej sa neskôr dostalo i požehnanie UNESCO, spočívalo v podstate v oslave jazzu a podpore domácich jazzových hudobníkov.

Jazz, tento nádherný dar čiernych obyvateľov Spojených štátov celej planéty, utešoval a bavil v Československu, tak ako všade inde, nielen muzikantov, ale všetkých milovníkov života, ktorých Jazzová sekcia vítala ako členov rodiny.

Mená tých neozbrojených fanúšikov, podupávajúcich a lúskajúcich prstami do rytmu, ktorí boli bezohľadne vytrhnutí zo svojich domovov tými najhoršími z policejto, sú: Karel Srp, Josef Skalník, Vladimír Kouřil, Tomáš Krivánek, Čestmír Huňát, Miloš Drda a Vlastimil Drda.

Poznal som niekoľkých z nich spolu s ďalšími členmi ich rozšírenej rodiny pred dvoma rokmi, tak ako o niekoľko mesiacov neskôr John Updike. Nech sa teda súd, ktorý sa ich chystá súdiť a odsúdiť, dozvie to najhoršie, k čomu mňa a Johna naviedlo: Každý z nás musel vysadiť stromček a zaliat' ho vodu.

Ktorýkoľvek policajt alebo len policajtovo dieťa môže za prítomnosti hrdo prizerajúcich rodičov tieto stromčeky ľahko povaliť.

Páni Srp, Skalník, Keuril, Krivánek, Huňát a obaja Drdevia sú ako tie stromčeky zakorenení v maličkom národe, ktorého príslušníci napriek svojmu neveľkému počtu vytvorili značnú časť najvýznamnejšej svetovej architektúry, sochárstva, maliarstva, hudby, poézie, divadla, imaginatívnej prózy a celkom nedávno, už v emigrácii, aj filmových diel. Keby sa ma nejaká bytosť z lietajúceho taniera spýtala, ktoré mesto, čo do architektúry, považujú Fezemšťania za najobývateľnejšie, bez váhania by som odpovedal: "Poďte so mnou do Prahy."

Technikov práva, zaujímajúcich sa o to, čo podnikli tieto posledné zatknutia Čechoslovákov, ktorí sa akoby náročky nechcú zaoberať bez umenia, odkazujem na newyorskú skupinu Helsinki Watch, kde obdržia všetky podrobnosti. Telefónne číslo nájdú v zozname.

Ja osobne využívam túto príležitosť, a Československo, Chile, Poľsko, Turecko a ďalšie krajiny nám ich iste penúknú ešte oveľa viac, sby som povedal, že dve najmocnejšie duchovné sily, ktoré dnes súperia takmer všade na svete, nemajú nič spoločné s národmi, politickými stranami či hospodárskymi filozofiami. V tých dvoch znepriatelených táboroch stoja proti sebe tí, ktorí sa tešia z detskej hravosti aj vo veku dospelosti, a potom tí, ktorí sa netesia.

Poďte so mnou do Prahy.

(The International Herald Tribune, 16.12.1986)

V druhom dejstve som potvrdil dvierka vyššieho sociálneho pribravenia. Bola to otázka: v čom je naša štátnosť odlišná od toho úboleho okruhu, aký sa potreboval pre svoj členský

domyšľal som, či poznám nejakého krutého mutantu. Potom som si povedal, že sa napokon hradiť detailami a predstavím si atmosféru tej krajiny, ktorá je v mojich členoch. Najviac si pripomínala päťdesiaty roky, keď preto, že som ich nezaujímal a som v nich rovnako cudzincom ako ty v našej spoločnosti. Ak by si tu šiel dlhšie, členské línie by sa ti rozbili a členité pobrašie ďalších mare

bezcharakternosti od pevniny občianskych a ľudských hodnôt (mnoh-
vlastníkov a milovníkov života). Zistil by si, že naše stredoeuró-
pske pobrežia je plné rjortov, ktoré sa podivuhodne ľahko maní
jako vzhľad (všetky sa prepádajú, pripisujú sa napríklad, ričky sa
otáčajú).

Milý Kurt Vonnegut,
Chápeš, prečo si napísal, čo si napísal a obdivujem šikovnosť,
s akou si to urobil. Vedel si, čo chceš: upozorniť čitateľa otráve-
ného katastrofami sveta na udalosť, ktorej skutočný, prostý opis by
sotva keho rozrušil. Pevážne, že v mnohých krajinách odporcov exis-
tujúcich režimov väznia bez súdov, mučia a často i vraždia.

Tvoj článok je takpovediac umelecký - slová a tvrdenia sú pod-
riadené konečným cieľu: vzbudiť záujem o svoj názor a niečo z neho
prepasírovať do lenivých a ľahostajných myslí čitateľov. A ten ná-
zor bol, že krivda, čo sa deje v Prahe, hocako malá v kontexte sve-
tového krivdenia stojí za obhajcu. Ak už nie pre princíp, tak potom
preto, že v tom stredoeurópskom kotli sa uvarili všetky svetové
vojny. A pri tom varení prerážali na povrch vždy len takéto malé
udalosti, všetko to veľké zabíjanie sa uskutočnilo len zo samých ma-
lých krívd.

Premýšľanie nad Tvojím článkom má u mňa dve dejstvá. V prvom
som bol zaujatý textom, jeho nedostatkami, manipuláciami, fintami i
peknými formuláciami (najviac sa mi páčil druhý odstavec, to je ten,
kde píšeš o krutých mutantoch zrodených zo špiny svetovej vojny. Je
to veľmi expresívne. Chápeš, že Američanovi môže Európa pripadať
ako terárium plné vreteníc, ako svet kanibalov a mutantov. Nebyť
Európy a jej vojen mohol by mať Človek-Američan o ľudstve oveľa
lepšiu mienku).

Potom prišla prestávka, opäť sa spustila, text ležal tri dni
medzi inými žuštivými listami esenziatev zatažený tromi hrubými kni-
hami. Ja som sa zatek čas pohyboval, zdá sa mi, najmä v bufete. Po-
dávali mlieko s hriankami, čaj s veľkými okom, zase mlieko s hrián-
kami. Stáva sa aj Tebe, že neraňajkuješ len preto, aby si spomalil
rýchlosť, s akou sa rúti ráno za ráno?

V druhom dejstve som potvrdil dvierka myšlienke zasiatej pri
prvom čítaní. Bola to otázka: v čom je naša skutočnosť odlišná od
toho účelového obrazu, aký si potreboval pre svoj článok?

Rozmýšľal som, či poznám nejakého krutého mutantu. Potom som
si povedal, že sa nebudem brzdíť detailami a predstavím si atmosfé-
ru tej krajiny, ktorá je v Tvojom článku. Najviac mi pripomínala
päťdesiate roky, asi preto, že som ich nezažil a som v nich rovna-
kým cudzincom ako Ty v našej súčasnosti. Ak by si tu žil dlhšie,
čiernobiele línie by sa Ti rozbili o členité pobrežia deliace more

bezcharakternosti od pevniny občianskych a ľudských hodnôt (nenávisníkov a milovníkov života). Zistil by si, že naše stredoeurópske pobrežie je plné fjordov. Nielenže sa podivuhodne ľahko mení jeho vzhľad (vrchy sa prepadajú, priepasti sa napĺňajú, rieky sa otáčajú...) - ale najmä, pobrežná čara nedelí ľudí navzájom, ale prebieha cez nich. Delí ich naprieč, delí ich na vonkajších a domácich, na fyzicky účastných a duchovne protiúčastných, delí ich prítomnosť, ale často aj ich osobné dejiny.

Ak je Amerika americká svojou otverenosťou, dostatkom priestoru a možností, ak je Európa európskou drobnekresbou zložitosti, nátežou vplyvov a tlakov... potom je náš priestor najeurópskejší a mysleniu Američana najvzdialenejší. Jedno z nedorozumení spôsobuje do očí bijúca absencia činov. Cudzinec vie, že i v oveľa zostalejších kútoch sveta sa ľudia zmôžu na manifestovanie svojich túžob a nespokojností (to je asi dojem ktorý čítam na tvárach nemeckých i iných ohliadačov Prahy či Bratislavy, keď sa po dobrom obede trúsia historickými uličkami).

A hoci každý tu vie (cíti, tuší, a najmä sa podľa toho chová), prečo je to tak, ťažko to popísať slovami. Hľadám len rámcovo: dôvodom nie je nemožnosť či neschopnosť činu (hoci to i to sa pridá) - je ním pocit márnosti činu. A pretože je to pocit, nedá sa exaktne popísať. Jeho kóty majú svoje mená (syndróm malosti, politická predmetovosť, nedostatok pátesu atď.), no väčšina územia stredoeurópskeho pocitu je v hmle. Orientovať sa v nej bez životnej skúsenosti je klamné. Zväzda k videniam, myseľ si dopĺňa náhodný útržok tvaru, nejasnú siluetu vyplní domyslenými podrobnosťami. Ak by si, milý Kurt, žil s nami, pochopil by si, prečo trvá tak dlho, kým sa v takejto skutočnosti zorientujú i sami domáci, najmä mladí. Chýba jej každodenné mapovanie, ktoré by mali robiť noviny a novinári, niet zprávy z ústavov verejnej mienky, niet štatistík, chýbajú memoárové i pravé historické diela. Mnohé sa zatajuje, deformuje a niekedy i falšuje. A nielen to, - skutočnosť sa neraz deformačnému tlaku poddáva a skutočne sa stáva takou, akou ju tlak chce mať. Je potom ešte deformovaná?

Niet tu odborníkov na skutočnosť, nie som ním, milý Kurt, snižaj. A predsa si musím zhotoviť svoju mapu skutočnosti, musím si nájsť cestíčky, po ktorých tu chcem chodiť a rozpoznávať tie, pred ktorými si treba dať pozor. Tvoj článok mi bol v tom hľadani...

nápomocný. Aj vďaka nemu som si uvedomil, že steny nášho koridoru sa oproti päťdesiatym rokom rozostúpili a priestor medzi nimi sa bohato štrukturoval. Pätnásť rokov existencie Jazzovej sekcie je toho dobrým príkladom. Stále ešte trvá mocenský monopol jednej politickej skupiny. No práve Tudia, ktorých menuješ, boli veľkými majstrami v umení využívať existujúci priestor, zúrodniť ho. Lnes sú vo väzení, to však nedokazuje, že ich cesta bola mylná. Myslim si, že aktivita Jazzovej sekcie predoslala novú fázu vyvoja v Česko-slovensku. Prichádza doba, v ktorej sa o podobu našej skutočnosti bude dať viesť zápas. Nech budú oponenti falosnej normality hoc-ako znevýhodnení, nebudú už ich údelom len mocenské a policajné zášahy. Pokusy o totalitno-policajný svet sa skončili politickým, morálnym a ekonomickým fiaskom. Stačí malé zmenšenie tlaku a skutočnosť sa bohato rozrôzni, začnú sa prejavovať snahy o demaskovanie ideologických brzd, činnosť oficiálnych štruktúr prestane byť striktno pravoverná. Ak sme hovorili o jazze a hudbe, spomeniem naše, slovenské hudobné safari.

Tu síce kanibali nelovia jazzmanov, ale nájde sa zopár pozeruhodností. Slovenská gramofónová firma nahráva a tlačí platne slovenských hviezd a skupín pop music. Normálne. No niektoré z týchto platní sa celkom alebo sčasti nesmú prehrávať v čs. rozhlase. Čudné. Zdá sa, že Centrum ráta s tým, že platňa neovplyvní veľa ľudí. Rozhlas - to je iné, to je masové šírenie. V poriadku. Setva sa ale dá v tejto tradičnej ideologike vysvetliť, prečo potom televízia (priamy orgán ÚV KSS) tantie zakázané vysiela. Alebo či nie je zábavným paradoxom, milý Kurt, že dva mesiace po uverejnení tvojho článku sa na pulkoch slovenských knihkupectiev objavil preklad Tvej poslednej prózy (Galapágy, Tatran, edícia svetových bestsellerov)?

Takéto drobnôstky (mohol by som ich tu popísať aspoň tucet) Ti možno nič nehovoria. Povieš si, že oproti trvajúcim mocensko-politickým múrom sú to len smietky. Omyl. Moc nenadarmo strážiła tých skoro dvadsať rokov ideologickú kompaktnosť tunajšieho sveta. Len keď je uzavretá každá možnosť poňať svoj život ako svoj, keď je každá iniciatíva zastavená, každá poriadna práca znemožnená - len vtedy sa dajú Tudia (inak nenapraviteľne živí) umŕtvíť na celé desaťročia. Nikto u nás nehlásal, že je apriori márne hrať dobrú hudbu, robiť svoje umenie alebo hoci šit' veci, ktoré si Tudia chcú obliecť... Znechutenie spôsobovala skúsenosť, že snaha bude prekazená, že pokus

je vopred márnny.

Drobné trhliny v šedivých stenách koridoru sa rýchlo zväčšujú. Vanie z nich čerťvý vzduch a nádej, že čin je možný. Stráca sa pocit márnosti každej snahy. Ľudská nádej je ako džin, vyletí cez najmenšiu škáru, má čarovnú moc a nie je ľahké dostať ho nazad do fľaše.

Na záver Ti chcem poďakovať za Tvoj článok. Píš ešte. plánuješ a hovoríš: Prečítaj si. To bolo príliš málo, keď aby to vzbudilo môj záujem. Teraz sa mi dostala do ruky zberka poviedok a názvom "Uš a tom nahovorne" a pod Tvoj vplyvom som si z obvodnej knižnice požičal vďaka, že od Jurika mali. Boli to tri knihy: "Novinári" (34), "Hovorový a literárny" (35) a "Uš a tom nahovorne" (36). Keď som chronologicky, podľa poradia čítateľ knihy vyčítal.

P.S. - Názov románu Novinári naznačuje, kto sú jeho hrdinovia a v akom prostredí sa odohráva. Jurik pri písaní svojej knihy uplatnil osved-

Nedá mi, aby som neodkázal tým krutým mutantom, zrodeným zo špiny a nečistého slizu, ktorí napísali propagandistické články do tlače, že ich čin bol - ako iste sami vedia - nezákenný. V článku sa objavili plné mená obvinených už dva dni pred pojednávaním a potom znovu deň po ňom. Takéto uvádzanie plných mien a priezvisk je zákonom dovolené až po čase, keď vyneseny rozsudok nadobudne právoplatnosť. Rozsudok nad nespravodlivo prenasledovanými vedúcimi Jazzovej sekcie nie je právoplatný dodnes, keďže sa obvinení proti nemu odvolali. Protestujem proti postupu nezodpovedných propagandistov a zároveň i proti samotnému súdному konaniu! Slobodu Jazzovej sekcii!

redakcia (aj táto) a keď ju na kríže. Nastala zlosť v intímnych vzťahoch dvojice vznikli nové lásky, šéfredaktor vymenuje Matúša Jankova svojím nástupcom, vzápätí dostane infarkt, niekoľko členov redakcie odchádza na iné miesta, riaditeľ továrne, starý partizán, uvažuje miesto pláňača inžinierovi a ten sa rozhodne odísť a podnikom právničkou. Prudký epód násleť sa si vidí trochu nespravodlivý, ale ak som ochotný to odpuštiť Matúšovi, sľúbim te pokojne odpustiť aj Jurikovi. Dúfam, postavy, ich rozhodnutia a činy nie sú stredobodom pozornosti autora, pripravoval ich len do tej miery, aby mohli jednať v rozvíjajúcej sa zápletke a neurčovali pritom priestor čitateľa v jeho náreku na ich psychologickú vierohodnosť.

Stredobodom autorovej pozornosti však nie je - a v tom sa líši od
Halleyho - ani prostredie. Hlavný zárej nepätia a príťažlivosť
pre čitateľa sídli, Juríkova cesta k "poslednej knihe".

Jeho fungovania. Oba (Nad tromi dielami Ľuboša Juríka)

"Riaditeľ unavené sklopil hlavu: "NIE zasúďte. Podstata"

V roku 1984, keď vyšiel Juríkov román *Novinári*, upozornilo ma
naň zopár priateľov, ale keď som sa ich pytal na údeok, krčili
plecami a hovorili: Prečítaj si. To bolo príliš málo, než aby te
vzbudilo môj záujem. Teraz sa mi dostala do ruky zbierka poviedok
s názvom "Už o tom nehovorme" a pod jej vplyvom som si z obvodnej
knižnice požičal všetko, čo od Juríka mali. Boli to tri tituly:
"Novinári" (84), "Rozhovory o literatúre" (86) a "Už o tom nehovorme"
(86). Začnem chronologicky, podľa poradia, v akom knihy vyšli.
"Názov veľkým azutiskú." (str. 385)

Názov románu *Novinári* naznačuje, kto sú jeho hrdinovia a v akom
prostredí sa odohráva. Jurík pri písaní svojej knihy uplatnil osved-
čenú tvorivú metódu Arthura Halleyho, predovšetkým v kompozícii, cha-
rakteristike postáv a objektivistickému prístupu k téme. Na rozdiel
od svojho predchodcu sa však nemusel vybrať na polročnú exkurziu
do redakcie týždenníku, pretože novinárčina je jeho povolanie.
Jeden pracovný týždeň redakcie časopisu *Fórum* tvorí časový rá-
mec románu. Deň po dni sa odvíjajú osudy množstva postáv, z ktorých
žiadna nie je hlavná, azda iba jedna z nich, mladý reportér Matúš
Prokop je o čosi hlavnejšia. On napísal odvážnu reportáž o chemickej
továrni, ktorá ohrozuje životné prostredie potenciálnou haváriou a
naozaj, v deň uverejnenia článku vytečú do Hrona tony oleja. Počas
druhej polovice týždňa saudeje veľa vecí odhaľujúcich zákulisie re-
dakcie (aj továrne) a ženú ju ku kríze. Nastanú zlomy v intímnych
vzťahoch dvojíc, vzniknú nové lásky, šéfredaktor vymenuje Matúša
Prokopa svojím zástupcom, vzápätí dostane infarkt, niekoľko členov
redakcie odchádza na iné miesta, riaditeľ továrne, starý partizán,
uvoľňuje miesto mladému inžinierovi a ten sa rozhodne oženit s pod-
nikovou právničkou. Prudký spád udalostí sa mi vidí trochu nepravde-
podobný, ale ak som ochotný to odpustiť Halleymu, môžem to pokojne
odpustiť aj Juríkovi. Ostatne, postavy, ich rozhodnutia a činy nie
sú stredobodom pozornosti autora, prepracoval ich len do tej miery,
aby mohli jednat v rozvíjajúcej sa zápletke a neurážali pritom prie-
merného čitateľa v jeho nároku na ich psychologickú vierohodnosť.

Stredobodom autorovej pozornosti však nie je - a v tom sa líši od Haileyho - ani prostredie. Hlavný zdroj nepätia a príťažlivosti pre čitateľa sídli, či má sídliť, v kritike. V kritike režimu a jeho fungovania. Odcitujem iba dve ukážky z množstva podobných:

"Riaditeľ unavene sklopil hlavu: "Nič nechápete. Podstata zákonov je triedna. Zákony sú vždy pre niekoho a proti niekomu. Nie je pravda, že zákony platia pre všetkých rovnako. Budeme sa o tom škriepiť?"

Nikomu sa nechcelo škriepiť. (str. 306)

"Pozrite sa okolo seba... Pomaly už nenájdete miesto, kde by sa nepovaľovali smeti, kadiaľ by nevedli drôty, kde nedymia komíny a kde by ste sa mohli okúpať v rieke. Niekedy mám pocit, že žijem na jednom veľkom smetisku." (str. 325)

Na Juríkovom rukopise je poznať, že začínal ako novinár. Pre spisovateľa to nemusí byť na škodu, naučí sa skratke, nepodľahne zahúbenosti do vlastných slov, netráfne si otravovať nudným textom. Na druhej strane, môže ho zradiť nebezpečne ľahké pero. Obávam sa, že práve toto sa stalo Juríkovi. Poplietol si remeslo, skĺzol do povrchnosti a keď už sa pustil do kritiky, namiesto toho, aby použil intelekt spisovateľa k hĺbkovej analýze problémov tejto spoločnosti, použil len svoju novinársku odvahu k ich konštatovaniu. A čo horšie, ešte aj tejto odvahe popustil uzdu len spolovice.

Ako celok pôsobí kniha svižne a pútavo, dobre sa číta, ale má jednu symptomatickú vadu: trpí polovičatosťou, či priamo povedané, nepravdivosťou. Napriek tomu, že všetky reálie sú nápadne konkrétne a ľahko "odhaliteľné", mal som pri čítaní pocit, že všetko sa odohráva kdesi inde, v akejsi fiktívnej skutočnosti, podobnej našej, ale v čomsi predsa zásadne inej. Napríklad, hoci všetky postavy románu sú buď členovia redakcie špičkového politicko-kultúrneho týždníku alebo námestníci či riaditeľ veľkého podniku, na 34) stranách kríz, zvrátov, súbojov a intríg medzi týmito postavami sa nezjaví ani raz slovo - komunista. Pritom vedúca úloha komunistickej strany je jedným z mála naozaj reálnych faktov v tejto krajine. Pre Juríka však komunisti jednoducho neexistujú a hoci jeho nechutť páliť si prsty celkom chápe, vyškrtnutím komunistov sa jeho román automaticky vymkol realite a ostal visieť vo vzduchu.

Juríkovi možno pripísať k dobru, že ani táto fiktívnu realitu nevidí ružovo. Skôr naopak, radosti je v nej málo, ľudia väčšinou hlúpi, zakomplexovaní, kariéristi sa snažia utláčať talentovanejších, takmer ako v ozajstnom svete. Nápadne podobná našej skutočnosti je aj špinavá voda, nedýchateľný vzduch, nejasné východiská, nerozčitateľný gordický uzol byrokracie a morálny úpadok. Jediná hodnota, ktorá oceánu špiny a neistôt odoláva, ostáva čistá a nepochybná sú - noviny. Takto hovoria dvaja starí, múdri novinár:

"Môžem ti povedať len toľko, že novinár prvý musí veriť tomu, čo robí. Inak je jeho život komédiou a jeho práca fraškou."

"Akoby si povedal: je ťažké byť čestným."

"A nie?"

"Áno," povedal Poruban. "Niekedy je to veľmi ťažké."

"Hádám len nie," povedal Kollár s nádejou v hlase. "Pokiaľ chceme čo si vedieť, pokiaľ nám záleží na pravde..."

"Pravda? Čo vieme o pravde?"

"My?" spýtal sa Kollár. "My profesionálni hľadači pravdy? Áno, čo o nej vieme?"

"Len to, že je ťažké ju nájsť." (str. 165)

Nuž, dovoľm si tvrdiť, že v našej súčasnosti platí pravý opak: práve vtedy, ak novinár verí tomu, čo robí, stane sa jeho život komédiou a práca fraškou. Je na posmech.

Román "Novinári" patrí medzi tie angažované diela, ktoré postavili základ svojho úspechu na kritike fungovania spoločenského mechanizmu. To je dnes v literatúre takmer rovnako rentabilný vklad ako sex. Lenže Jurík je cudný spisovateľ a kritiky nadelí len toľko, aby sa čitateľ nažral a autor zostal celý. So skutočnosťou zaobchádza veľmi opatrne a zo zotrvačnosti obide pravdu niekedy aj tam, kde je celkom nevinná, napríklad fyzikálny zákon!

"Marián Valent patril k typom ľudí, ktorých rodinný život a pracovné povinnosti sú prepojené ako spojené nádoby. Keď klesne hladina v jednom, musí i v druhom; keď sa mu prestávalo dariť v manželstve, bolo to cítiť i v práci." (str. 60)

Übony Torricelli.

x x x

"Rozhovory o literatúre" sú Juríkove interview so slovenskými

spisovateľmi. Musím sa priznať, že som ich prečítal len s námahou. Povrchné, kvetnaté úvahy o poézii, próze, citáty, ktorých funkciou je predovšetkým svedčiť o vzdelanosti citovateľov, chýbajú akékoľvek vyhranené názory či náznak polemiky a komicky pôsobí vážnosť, s akou sa slovenská literatúra porovnáva s najlepšimi svetovými dielami. "Rozhovory o literatúre" sa vspätí vychádza z literárnej

Ak odrátam troch teoretikov a prekladateľov, ktorých reč je o poznanie vtipnejšia, tak potom šesťnásť prozaikov a básnikov narozprávalo 180 zbytočných strán. Niet divu, pretože Jurík svojím výberom (s výnimkou jedného, dvoch) trafil presne do najpriemernejšieho konformného streda, od ktorého sa odklánajú iba Lajčiak a Kot, pravda, smer ich odklonu sa dá Pahko uhádnuť.

Jurík kladie otázky vecne, s obdivuhodnou zasvätenosťou a hoci sa z pochopiteľných príčin úzkeštlivo zdržiava súdeu, niekoľkokrát sa pošmykne a vysloví servilnú poklonu, napríklad Ketovi:

"O próze Kolkáreň nemôžeme povedať, že je román; je to románová novela, no o to závažnejší je jej obsah. Hovorí o nePahkom zápase kontrolóra pri presadzovaní princípov socialistickej zákonitosti a morálky. Bolo by iste zaujímavé počuť, ako sa táto kniha rodila a čo dalo podnet na jej napísanie?"

Je možné sa na takýchto vetách baviť a myslím, že aj Jurík sa pod fúzy usmieva, faktom však ostáva, že urobil "zbytočné rozhovory o literatúre" a nedá mi nespýtať sa: prečo? Mám pocit, že Jurík je ambiciózny spisovateľ, (má za sebou viacero kníh, hoci je pomerne mladý, ročník 47) a tak vymyslel skvelý ťah. Spejil nepríjemné a užitočným, urobil rozhovory so spisovateľmi, ktorí síce tvoria len literárny priemer, viacerí z nich však zato stoja na spičke literárnych inštitúcií. Cestu k vydaniu vlastných kníh si tak zrejme podstatne rozšíril.

V románe "Novinári" vznikne medzi dvoma mladými redaktormi príznačný dialóg:

"Zišlo mi na um prirovnanie: písanie sa podobá futbalovému zápasu. Keď chceš vyhrať, musíš myslieť, taktizovať, útočiť i brániť, znášať kopance i nejaký ten kopanec uštedriť. A musíš dať gól."

"Neviem, ako to súvisí s literatúrou."

"Keď začínaš písať, máš pred sebou čistý papier, darmo máš v hlave myšlienku. Aj vo futbale... darmo si dobrý, ak chceš vy-

hrať, musíš to dokázať. Nemôžeš žiť zo spomienok. Rozumieš?" (str. 40)

Mám dojem, že Jurík postupoval podľa návedu svojej postavy, hoci v knihe jej prepožičal charakter dosť pechybný.

Po "Rozhovoroch o literatúre" mu vzápätí vychádza zbierka poviedok "Už o tom nehovorme". Pozrime sa teda, či sa mu podarilo streliť gól.

Keď sa napredili ako do jediného svetného hranice ľahko svete sú pre nich presne určené - tvorí ich inštitucionalizovaná spoločnosť a jej hodnoty sú jedinými hodnotami (aj pre autora).
x x x

Jedenásť komorne ladených poviedok zreteľne nesie stopy novinárskeho pera, ale tentoraz výrazne na prospech textu. Vždy ma poteší, keď sa nepotkynam o štylistické neobratnosti, schválnosti, logické nezmysly alebo nevydarené pokusy o psychologické sondy.

Hrdinami dvoch tretín poviedok sú obyvatelia Poľnej ulice, napospel figúrky, osamelí introverti, ktorí žijú v pološere svojho mikrosveta a trápia sa pochybnosťami o sebe. Ich život je nelákavý, tragický malostou a beznádejne plynúcim časom, v ktorom sa nič nedeje a nikdy nebude diať. Na Poľnej ulici vládne smútok, vädnosť, zúfalstvo. A potom, z ničoho nič, ocitneme sa odrazu v Paríži, autor nám sprostredkuje tri stretnutia, sú to vlastne drobná reportáž, o slobodymilovnom parížskom clochardovi (Barón Tulák), zostarnutej múze maliarskej avantgardy (Tučná Margot) a revolučnom študentovi z lepšej rodiny (Už o tom nehovorme). Z Paríža zavial do knižky čerstvý vzduch a vyvetral zatuchnutú nostalgiu, ktorá v nej ostala po Poľnej ulici. Priam som cítil Juríkovu radosť z písania, uvoľnenosť, rozšafný nadhľad a zaňuchal som konečne pravú skutočnosť. Uďrela mi do nosa jej neopakovateľná vôňa a vzápätí ma napadla otázka.

Ako to, že v brilantne napísaných poviedkach z Francúzska je odrazu humor, ostré videnie, vtíp, duchaplne rozhevory, pointy, všetko, čo doteraz chýbalo? Ako k tomu prídu nešťastní Slováci, smutní, zakomplexovaní, bezbranní, ako k tomu prídu samotné poviedky, o triedu horšie a nudnejšie?

kráčali medzi a sú stále dost súčasníkov, ktorí mu konkurujú podob-

Jurík svojou knihou odpovedá jednoznačne: Slovensko je totiž naozaj nudné, sivé, zachmuřené a mrzuté ako tatranský medveď. Jeho obyvatelia sú takí a knihy o nich sú tiež také. Lenže Juríkovo literárne videnie je, tak ako v románe "Novinári", opäť nepravdivé. Existenciálny smútok a melanchólia jeho postáv vyplýva z ne-naplnenej túžby spoľahlivo a funkčne existovať v spoločenskom mechanizme, do ktorého sa narodili ako do jediného možného sveta. hranice tohto sveta sú pre nich presne určené - tvorí ich inštitucionalizovaná spoločnosť a jej hodnoty sú jedinými skutočnými hodnotami (aj pre autora). Humlista je nešťastný predovšetkým preto, že nie je dost dobrým humlistom pre orchester, maliara trápí, že komisia neschváli jeho obrazy, kvetinárka sa petíka po vinárňach a predáva kytice deprimovaná márnosťou svojho života. Juríkove postavy sa bezo zvyšku vzťahujú k spoločnosti a jej inštitúciám a jediný zdroj ich nešťastia vyviera z faktu, že táto spoločnosť ich nepotrebuje, že nemajú dost schopností v nej normálne fungovať ako iné dobre naolejované a poučené súčiastky.

Parížsky clochard môže byť veselý a šťastný, vykašľať sa na spoločnosť a žiť vlastný, autentický život, ale Slovákovia sa to nie a nie podariť, on o to totiž ani neusiluje, lebo svet za horizontom totálneho stroja si nevie predstaviť.

Juríkova predstava o svete je taká, akú vložil svojim smutným postavám, len s tým rozdielom, že on sa vie lepšie orientovať, má na to schopnosti. Zvolil si svoju cestu, je pragmatik, riadi sa, tak ako vo futbale, nepísanými pravidlami. Iba góly platia, ostatné si netreba všímať.

A predsa, paradoxne, mám dojem, že v sebe nosí istý sklon k idealizmu, ktorý charakterizuje jeho hrdinu v poviedke "Moja prvá láska":

"A chcel som byť dôsledný: túžil som napísať poslednú knihu v literatúre, takú, po ktorej by už nebolo treba nič dodať. V ktorej by bolo všetko: tragédia a mýdrosť ľudstva." (str. 70)

Jurík si trpezlivo dláždí cestu k svojej "poslednej knihe". Nie som si však istý, či k nej krivolakými uličkami pragmatizmu dôjde, trúsí za sebou totiž úlomky z balvanu spisovateľskej zodpovednosti, mravnej autority, úcty k pravde a remeslu a napokon, drobí aj z nebezpečne už zvetranej dôvery čitateľa. Jeho cestou

kráčali mnohí a má stále čosť súčasníkov, ktorí mu konkurujú podobnou životnou filozofiou. K sudiny.

Je presvedčený o tom, že to, v čom žijeme, je jediná možná realita, že z nej nemožno vystúpiť a pozrieť sa na ňu zvonku. Tento svet nemá tajemstiev, nemá metafyzický rozmer a ak pôsobí na čitateľa dejom plytkosti a dvojrozmernosti, je to preto, lebo skutočnosť je dvojrozmerná. Jurík tak napína ideu socialistického realizmu podľa D. Okáliho ("... je to realistická metóda plus materialistický svetonázor." Romboľ 6, 1986, s. 26). Napokon, je to len logické vyústenie jeho chápanie sveta: od reálneho socializmu k socialistickému realizmu.

Ktovie, možno aj v reálnom socializme sa dá vydať pravdivá kniha. Lenže než si k tomu jeden spisovateľ vytvorí podmienky sériou kníh nepravdivých, v čase, keď konečne napíše svoju "poslednú knihu", nebude mať už čitateľov.

Uvedomil som si stvorené okno a šedivú, stále ešte nehybnú ulicovú skutočnosť tam na hlavnom námestí hlavného mesta. Kiežby z toho prehľadného pohľadu by som šiel protestovať aj na vás.

Aby som svojej pocit akosi skonkretizoval, budem si tovať rozsiakľavšie časti dvoch článkov. Skúsť však treba poprosiť stav, v akom sa (a nielen mňa) nachádzam. K.K.

Čítaval som (a nielen ja) oľofsku v nezávislých časopisoch najmä na knižnici sociodemokratických rokov. Oľofsku mala vždy v podobnej situácii, podobné boli aj reakcie na ňu. Zaujímalo ma polské umenie, divadlo, hudba, najmä to nezávislé, to, ktoré klonovalo ideologický náhľad, napríklad reprenziám a bez filozofického náhľadu. Zaujímalo ma najmä nezávislých skupín, podstatných časopisov a kníh. Mali sme podobné, cítili sme sa s nimi na jednej lodi.

O to viac som sa oľofsku zaujímal v prvej tretine sociodemokratických rokov, keď sa na ňu odstreďovala pozornosť celého sveta. Ani táto situácia mi nebola cudzia. Ich vývoj bol utajene prítomný i v našej, navenok nehybnej skutočnosti. Cieľ vytýčený demokratizačným občianstvom (68) a náprava spoločenskoelekonomických neduhov, socializmus jeho prerobením trvalo prítomný. O jeho oprávnenosti nik nepochybujeme, nepochybujú ho ani tí, čo nápravu bránia.

Keď, po rokoch po skončení vojenského stavu treba konštatovať, že sa poľsko vyniklo našej skúsenosti. Ráznym zásahom do spoloč-

... Z cudziny. Poľsko je už pre mňa cudzi-
nom. Nielen nielen Poľsko, rovnako cudzina je i Maďarsko. Spo-
lečenký pohyb v našich mesoch vyhlábil medzi nami o ním pripať,

Vždy som rád čítal o Poľsku. Rád som chodieval k ich stude-
nému, malebnému moru, na poľský jazz a poľské divadlá.

Vždy som rád čítaval o Poľsku. V poslednej dobe články s poľ-
skou tematikou zredli. Sotvako sa tam dostane, záujem vybičovany
v rokoch poľskej revolty ochabol. Nedávno som mal voľné popolud-
nie a idúcky dolu námestím SNP som sa zastavil v Poľskom kultúr-
nom stredisku. Najprv som poobzeral výstavu plagátov, tovar na
pultoch a nakoniec som sa, ani neviem ako, ocitol v čitárni. Pre-
zrel som si svoje staré obľúbené časopisy (Sztuka, Projekt, Film,
Żoldnierż wolnošči apod.).

Po troch hodinách ma vytrhol z čítania akýsi hluk z ulice.
Uvedomil som si otvorené okno a šedivú, stále ešte nehybnú sle-
venskú skutočnosť tam na hlavnom námestí hlavného mesta. Niečo
z toho prchavého pocitu by som chcel preniesť aj na vás.

Aby som svoj pocit akosi skonkrétnil, budem ci tovať rozsiah-
lejšie časti dvoch článkov. Skôr však treba popísať stav, v akom
ma (a nielen mňa) zastihli.

Čítaval som (a nielen ja) oPoľsku v nezávislých časopisoch
najmä na konci sedemdesiatych rokov. Poľsko bolo vtedy v podobnej
situácii, podobné boli aj reakcie na ňu. Zaujímalo ma poľské ume-
nie, divadlo, hudba, - najmä to nezávislé, to, ktoré žilona priek
ideologickým schémam, napriek represiám a bez finančného zázemia.
Zaujímalo ma hnutie nezávislých skupín, podzemných časopisov a kníh.
Mali sme podobné, cítili sme sa s nimi na jednej lodi.

O to viac som sa oPoľsko zaujímal v prvej tretine osemdesia-
tych rokov, keď sa naň sústreďovala pozornosť celého sveta. Ani tá-
to situácia mi nebola cudzia. Ich vývoj bol utajene prítomný i v na-
šej, navyonok nehybnej skutočnosti. Cieľ vytýčený demokratizačným
obdobím (68) : náprava spoločensko-ekonomických neduhov, zostal i
po jeho prerušení trvale prítomný. O jeho oprávnenosti nik nepechy-
buje, nespochybňujú ho ani tí, čo náprave bránia.

Dnes, päť rokov po skončení vojenského stavu treba konštato-
vať, že sa Poľsko vymklo našej skúsenosti. Násilný zásah do spoloč-

čenského pohybu neznamenal jeho zastavenie, nepodarilo sa vytvoriť demoralizujúce zdanie novej normality. Poľsko je už pre mňa cudziňou. Nakoniec nielen Poľsko, rovnakou cudziňou je i Maďarsko. Spoločenský pohyb u našich susedov vyhýbil medzi nami a nimi priepasť, rozdiel nie je len v niektorých oblastiach, javoch spoločenského života, rozdiel je kvalitatívny. Keď dnes čítam o živote v týchto krajinách, nemôžem si už nahovárať, že sme na jednej lodi. Ich úspechy ma už tak nepovzbudzujú ako kedysi. Tak ako keď sa dozviem o príjemnostiach a možnostiach života mladých Holanďanov. Niet tu priameho vzťahu (jednej lode) - žiadny prepočtový koeficient neprenesie náblesk nádeje zo sveta ich možností do sveta našich nemožností.

Predseda ale myslím, že si ich vývoj treba všímať. Napríklad aj preto, aby sa demaskovalo národné pokrytectvo, ktoré u nás 19 rokov hlásalo evanjelium "tvrdej reality". A iste i preto, aby sme čosi vedeli o krajinách, ktoré boli pred časom tiež nekrajinami, o politike, ktorá i tam bola nepolitikou, o ich ekonomike, ktorá bola tiež neekonomikou. Ich súčasnosť nie je bezkonfliktná, ale zdá sa, že vyviazli z neskutočnosti.

Jazda so zatiahnutou ručnou brzdou.

To je titul článku Stanislawa Kviatkovského uverejnenom v týždeníku poľskej komunistickéj strany *Polityka* (naše *Nové Slovo*) dňa 21.3.87. Autor v článku využíva výsledky sociologických výskumov a najmä decembrový dokument Ústavu verejnej mienky (CBOS). Zdá sa, že je vedúcim pracovníkom tejto inštitúcie alebo inej, podľa bne závažnej, žiaľ, v článku o jeho postavení nie je jasná zmienka. Je zrejmé, že ide o osobu s veľkou odbornou autoritou a že jeho politické postoje neprekážajú tomu, aby mu stranický týždeník venoval celú stranu. Podtitul článku znie: Čo je pre Poliakov najdôležitejšie.

Zvláštnosťou článku je 16 zásahov do textu, ktoré sú vyznačené zátvorkami s tromi bodkami. Nie je to, pokiaľ viem, cenzorný zásah, ako ich vidieť bežne napríklad v časopise *tygodnik Pischechny*. Cenzorné zásahy musia byť podľa poľskej ústavy označené zátvorkami a číslom cenzorného zákona. No Kviatkovského zátvorky sú okato na

najdramatickejších miestach textu, pri štatistických údajoch a párkrát i uprostred ožehavej vety. Zdá sa, akoby autor takto zverejňoval svoju autocenzúru, resp. výsledok diskusie s vedúcim redaktorom najvplyvnejších stranických novín, ktoré by sa predsa len nemali prezentovať zjavnými zásahmi cenzúry.

Z článku som preložil iba časť, nie pre nezaujímavosť, ale kvôli obmedzeným možnostiam nezávisle vydávaného časopisu "K".

... Čoraz viac respondentov hodnotí hospodárstvo Poľska ako klád v roku 1984 to bolo 53,1%, v roku 1985 57,9% čitateľ 1986-87, 22. V období 85-86 sa znížil počet optimistov, tj. tých, ktorí boli v zlepšení situácie, a jednej štvrtiny na jednu pätinu a v decembri 86 na jednu desatinu respondentov... v spoločnosti rastie

"Lepidárne povedané, moja diagnóza situácie znie takto:

časť spoločnosti v produktívnom veku hodnotí situáciu hospodárstva ako čoraz horšiu a s obavami hľadí do najbližšej budúcnosti... Je čoraz horšie a lepšie už nebude - tak sa dajú zhrnúť v krátkosti úvahy bežných ľudí. Zo samohodnotenia respondentov vyplýva, že v biede žije len malé percento obyvateľstva. Nároky sú síce skromné, no v zásade sa hodnotí lepšie stav ekonomiky rodín, než ekonomiky národnej. Štát chudobnie rýchlejšie než spoločnosť (hrube vysádzané), pozn.prekl.) ... Sú prinajmenej dve logické východiská: zdvojnásobiť úsilie a spoločnými silami sa zdvihnúť z úpadku - alebo začať demonštrovať svoju nespokojnosť, čo, ako vieme, situáciu síce nezlepší, ale umožní odreagovať nahromadené emócie. Prvé východisko ponúka vláda, druhé politické podzemie (nasleduje zásah do textu, pozn. prekl.). Ľudia sú presvedčení, že v štátnej ekonomike niet podčiernenok, ba že sa neopláca prejavovať podnikavosť, iniciatívu, snahu o inováciu a podobné, všeobecne žiadané činy. Vzburá, ako učí nedávna skúsenosť, hrozí čímsi, čo máme ešte príliš jasne v pamäti (autor tu má zrejme na mysli vojenský stav, pozn. prekl.). A čomu sa teda ľudia rozhodnú? Zdá sa, že najrozšírenejšie sú alternatívy: alebo sa zmieriť s naším spoločným osudom, alebo začať podnikat na vlastnú päsť (v súkromnom sektore, pozn.prekl.)... Čoraz viac mladých, pružných ľudí sa distancuje od skupinovej práce a hľadá si vlastné cesty, rozhodujú sa vziať svoj osud do vlastných rúk a zlepšiť ho bez ohľadu na osudy spoločnosti... Výsledok je ten, že pole iniciatívy spoločnosti sa prenáša do súkromnej ekonomiky.

Na štátnom (v úradoch, výskumných ústavoch, osvete apod.) pracuje čoraz viac osôb s nízkym vzdelaním, slabých, nenápaditých a lenivých. Konklúzia: našu spoločnosť ohrozuje nový typ nebezpečenstva: už to nie je rebélia ani nedávna apatia. Je to privatizácia v mene hesla: zachráň sa, kto môžeš!

Totko ako úvod, v ďalšom prejdem k empirickým argumentom, potvrdzujúcim naznačené obavy.

... Čoraz viac respondentov hodnotí hospodárstvo Poľska ako zlé: v roku 1984 to bolo 33,2%, v roku 1985 37,9% a v roku 1986-51,2%. V období 85-86 sa znížil počet optimistov, tj. tých, ktorí dúfali v zlepšenie situácie, z jednej štvrtiny na jednu pätinu a v decembri 86 na jednu desatinu respondentov... v spoločnosti rastie pocit ohrozenia. Jedni predvídajú a iní už na sebe cítia postupujúcu pauperizáciu...

Koho vinia za ťažkosti svojho každodenného dňa, za existujúci stav vecí? Najčastejšie vládu - 53%, spoločnosť - 29%, ďalej miestne a rezortné vlády - 13%, systém - 13%, komunistickú stranu - 8%, krízu ako takú - 4%.

Pokiaľ ide o pocit, či respondent môže existujúcu situáciu ovplyvniť - 87% odpovedalo, že nemôže. Pociť vplyvu na beh udalostí podmieňuje, zdá sa, chuť jednotlivca k aktivite. Respondenti presvedčení o svojom vplyve na okolie i udalosti v krajine najčastejšie deklarovali ochotu bojovať s nedostatkami... Zarážajúce je, že v roku 1984 sa takýchto Puďí našlo 40%, zatiaľčo na jeseň roku 1986 už len 20%!

Pokiaľ ide o mládež, vyše 37% učňov a žiakov stredných škôl (končiacich v roku 1986) bolo presvedčených, že pre nich niet v Poľsku perspektív... Iste i preto vyše 90% malo v pláne odchod z Poľska - najčastejšie kvôli zárobku - 51%, s turistickým cieľom - 32% a na stále - 8%.

Z týchto názorov o hospodárstve a o životných podmienkach, z týchto nádejí a vízií budúcnosti môžeme usudzovať, že rastúce problémy sú čímsi viac než len "hospodárskymi ťažkosťami". Súdim, že siahajú hlboko do sféry psychospoločenských podmienok života a práce spoločnosti. Situácia štátneho hospodárstva, nízka efektívnosť spoločenskej práce, zjavné nedostatky a chyby riadenia, každodenná "szarpanina" a nezmyselnosť praktikovaných riešení, nedostatky v mnohých oblastiach súčasne, bezmocnosť voči do očí bijúcej potre-

be zmien - znechucujú, znižujú produktivitu a spôsobujú pocit bezradnosti voči udalostiam v podniku, najbližšom okolí i celom štáte.

V podmienkach postupujúcej inflácie, pred hrozbou pauperizácie, pri nejasných reláciách medzi vlastnou prácou a získanou plácou a navyše pri nízkych možnostiach zlepšiť svoju osobnú situáciu sa ľudia zatínajú (hrubo sádzané, pozn.prekl.). Začínajú pôsobiť sebaobránné mechanizmy...

Zdá sa, že šancou je práca "na svojom". Súkromný sektor má v podmienkach socializmu zmysel, ak dopĺňa zospoločenštené hospodárstvo. Čím je štátna ekonomika silnejšia, tým takéto dopĺňanie viac potrebuje. V našich podmienkach je vzrast podnikavosti a aktivity - hoci i na vlastnom, veľmi potrebný. Avšak v podmienkach krízy má súkromný sektor rôzne negatívne následky...

Spomedzi následkov hospodárskych treba spomenúť jav negatívnej selekcie kádrov - medzi súkromníkov prechádzajú najpodnikavejší a tvoriví. V štátnych podnikoch panuje opatrnosť, pasivita, vyčkávanie - v súkromnom hospodárstve "práca vriete". Následky vidno, keď porovnáme situáciu v štátnych a súkromných podnikoch toho istého zamerania. Štátne pracujú na polovičné obrátky, trpia nedostatkom surovín a materiálov. Súkromné závody majú všetko, čo k práci treba a plné zásuvky objednávok.

Ako oslobodiť spoločenskú energiu?

... Myslím, že je nevyhnutné preniesť celú ekonomickú hru do čo najnižšej úrovne, tak, aby každý pracovník bol spolupodielníkom... Potrebné sú najmä nové platobné prístupy, ktoré zjavným spôsobom zviažu kvalitu a kvantitu práce s plácou a tiež dlhodobá motivácia.

... Silou, dynamizujúcou hospodárstvo môže byť len rôznorodosť foriem vlastníctva výrobných prostriedkov, iná organizácia vlastníctva. Miesto tu má okrem štátneho vlastníctva i vlastníctvo skupinovú a miešanú - súkromno-štátne... Systém akcií v zospoločenštenom vlastníctve by sa mohol stať dopĺňajúcim elementom, spôsobom demokratizácie, získavania kapitálu i spôsobom, ako zodpovedne viesť socialistický podnik tými, ktorí v ňom pracujú (už sa to uplatňuje v Maďarsku). ... Vyššia efektivita i kvalita musia byť vynútené novou situáciou a nie vyprosené či vykúpené. Súčasná situácia sa podobá jazde pri zatiahnutej ručnej brzde. Poľské vozidlo spotrebúva veľa paliva, ide pomaly a nebezpečne sa prehrieva..."

Druhý článok je od najznámejšieho oficiálneho poľského fejtónistu, od Daniela Passenta. Vyšiel v tom istom čísle *Politiky* ako predchádzajúci článok.

Ktokoľvek videl.

Ak nás odletali do teplých krajín - ktovie kam? Kde ja pre nich dobré kúpiť? Chodím pritom po mape, nie nevinné kým sa na mape. Ide jar, - ba či sa z teplých krajín vrátia dogmatici? Kde sa nám podeliť? Hádam dám inzerát: "Opustil byt a zatiaľ sa nevrátil - osemdesiatročný dogmatik. Ktokoľvek videl strateného, nech to oznámi rodine alebo na najbližšiu stanicu milície."

Tak ďaleko sme sa dostali, že budeme prevoverných hľadať za pomoci milície? Ach, najst' aspoň kus pre úžitok múzea revolučného hnutia! Kde sú tí, čo tvrdili, že i nespelené pokusy o zvýšenie role trhu smerujú k "trhovému socializmu" - k strašnej chorobe, nevidanej, zatiaľčo my sme trpeli chorobami práve opačného socializmu? Kde sú tí, čo sa ako čert svätenej vody báli decentralizácie... chápali ju ako pokus oslabiť vedúcu úlohu strany... Kam uleteli tí, čo plieskali bičom technokratizmu nad každým pokusom o moderné riadenie, nad ekonomickým uvažovaním a praktičnosťou ako nad nám triedne cudzími? A tí, čo rozbili drobné hospodárstvo a podnikavosť vyhlásili za prežitok - kde sa teraz zahrabali?!

Tí, čo bezohľadne ničili iné než štátne formy vlastníctva, považujúc ich tolerovanie za "vracanie kolesa histórie". Kam tí teraz vycúvali? Kam odleteli odporcovia spoločností s účasťou zahraničného kapitálu, ktoré im boli synonymom výpredaja socializmu, jeho zotročenia? Kde sú nepriatelia spoločných (soc.kap.) podnikov a podujatí, ktorých elegantný názov "joint ventures" skloňuje dnes v lámanej angličtine každý druhý ekonóm či novinár? A tí, čo tvrdili, že Paľáký priemysel je bezvýznamný, lebo neposilňuje našu sebaobranu... kam sa len prepadli - do Heliczký? Pod zem? Možno nám dogmatici hynú v jaskyniach a treba zháňať speleológov.

Chceme bankrot! Čakáme na bankrot! Nech žije bankrotárstvo! Počut zo všetkých strán. Kde sú tí, čo nás poučali, že bankrot je márnotratnosťou kapitalizmu rovnako ako reklama alebo konkuren-cia? ... Kde sú všetci tí odborníci z božej milosti? Veď to boli ľudia z mäsa a kostí, so ženami, nábytkami, a miestami! Bývalí váhou, pod ktorou hynul rozumný úsudok, pod ktorou sa zlámal ne jeden človek a teraz odleteli ako motýle.

Ak nám odleteli do teplých krajín - ktovie kam? Kde je pre nich dobrá klíma? Chodím prstom po mape, ale neviem kde mohli zosadnúť. Takí revizionisti - tí by mali kam hlavu schúliti: Bonn, Paríž, Mníchov, Slobodná Európa, Exford, Sorbonna... ale dogmatici? Možno odleteli do Albánska. Len či pre to množstvo našich dogmatikov nie je primalá krajina?

A možno sú to ľudia hrdí, možno o nich nepočut, lebo popáchali samovraždy? Harakiri zo smútku, že už od Kamčatky po Belehrad ekonómia dnes kalkulujú a nerecitujú. Ale samovražda len preto, že ktosi nemal pravdu - nie je to prehnané? V autobiografii známeho amerického fyzika Jeremy Rubinsteina (ktorý bol kamarát s Openheimerom, Einsteinom...) je opísaná takáto udalosť! Ernst Mach, profesor fyziky na pražskej univerzite sa na konci minulého storočia prel s rakúskym fyzikom Boltzmannom vo veci existencie atómov. Boltzmann, ktorý je dnes považovaný za jedného z predchodcov Einsteina, bol názoru, že atómy existujú. Mach v ne neveril a istého dňa položil Boltzmannovi túto otázku: A videli ste ich niekedy? Po jednej z takýchto diskusií si Boltzmann, hoci mal pravdu, vzal život...

... Ines sme svedkami bankrotu dogmatického smeru politickej ekonómie socializmu. Kto by bol čakal, že sa toho dožijeme - a to v historicky tak krátkom čase... (dogmatici) mlčia nie preto, že sa boja, veď tu niet atmosféry ľudových samosúdeov, nik ich nevyháňa spoza katedier, z dobrých miest, zo strany ani z Poľska. Mlčia, alebo vedia, že sa zmenšila potreba citátov a formuliek a rastie dopyt po konkrétnosti merateľnej rastom efektivity, šetrením energie a ľudí. Socialistickým táborom prechádza veľká vlna reforiem! od Moskvy po Hanoi, od Pekingu po Budapešť či Varšavu...

Čas, ten nekrútostný sudca, ukázal, kto mal pravdu a kto nie. Žiaľ, bol to čas sčasti stratený. Tí, čo pravdu nemali... držia dnes zobáky alebo sa prezliekli a la nová vlna. Po vojensky: zaľah-

li, ale nezložili zbrane, čakajú, kým reformy neskrachujú a kým sa všetko nevráti do starých koľají. Čím to s nami dopadne horšie - tým pre nich lepšie... Preto je ešte zavčasu na Pochod padlých revolucionárov.

Slovenský literárny časopis *Hornobid* prichýlil v tomto roku pod svojou novú obálku mladých autorov a vytlačil im tridsať strán. Mal som zvedavý, ako si s toľkým množstvom pod vedením redaktora Pavla Viličkoveho poradie a usilovne sa kupoval každé číslo, čo mohlo vzniknúť, pretože v stánkoch sa síce vrátili kopy Slovenských pohľadov, ale po Hornobide sa zľahla zem. Tetky sa okienkom vyzreli, že nemajú a jedne sa so záujmom pýtali, čo je to za časopis, taký vraj ešte nevidela.

"Detky" sú koncipované ako samostatná príloha, ale pôsobí to trochu čudne, keď sedíte Hornobid pre Slovenských a sa s ním nájdete ešte jeden, podobný mu ako vajec vajcu, len menší, pre mladých, obsahuje básne, kritiky, poznámky, skizmy, nejaká poviedka, dva a ilustrácie. Literatúra nemá také škálu feriem, aby sa mladí mohli vymaniť a niečo nevidieť a nakresiac, dôležité je, že píše a nie v akom žánri.

Lenže, ako sa zdá, vonkajšie podobnosť s "otcovským časopisom" nie je náhodná. Dokonal som mal pocit, že väčšina kritik a článkov je písaná tak, ako keby mal autor pred sebou na stole desiatky podobných štát, pozoruje a sledoval ich stavbu a duch a jeho najväčšou ťažkosťou bolo priblížiť sa im na nerozoznanie. Nešťastie, dokonca vyčuchanosť starších kritikov je nezapočítateľná a tak vďaka "nerozretosti" sa objavili aj zaujímavé a nepochybne potreby, najmä v recenzii Miloša Horku (na zbierku poviedok Ladislava Krubého, Roz.3), článku Petra Čomoláka (Hlas za slovenskú, Roz.2) alebo v kritike mladšej slovenskej prózy od Igara Čupenčana (Mladá próza v prvej polovici 80. rokov, Iba.1).

Práveže je slovenská literatúra preťažená natoľko, že v záplava kopčekov človek ťažko nájde okrajové vrcholy, pretože koná sa obojstranná nekonečná pohorkatiny, kým natrafí v tomto by mohol byť Hornobid výborný pomocník, ale nie som si istý, či sa svojou úlohou zhostil dostatočne. Šlo zaujalo len niekoľko básní Ivy Horkovej (Iba.1.).

Otcovia a deti.

(Nad prvými tromi prílohami Romboidu)

Slovenský literárny časopis Romboid prichýlil v tomto roku pod svoju novú obálku mladých autorov a vyhradil im tridsať strán. Bol som zvedavý, ako si s toľkým miestom pod vedením redaktora Pavla Vilikovského poradia a usilovne so kupoval každé číslo, čo nebola maličkosť, pretože v stánkoch sa síce vršili kôpky slovenských pohľadov, ale po Romboide sa zľahla zem. Tetky za okienkom vzdychali, že nemajú a jedna sa so záujmom pýtala, čo je to za časopis, taký vraj ešte nevidela.

"Dotyky" sú koncipované ako samostatná príloha, ale pôsobí to trochu čudne, keď dočítate Romboid pre dospelých a za ním nájdete ešte jeden, podobný mu ako vajce vajcu, len menší, pre mladých. Obsahuje básne, kritiky, poznámky, aforizmy, nejakú poviedku, dve a ilustrácie. Literatúra nemá takú škálu foriem, aby sa mladí mohli vyťažiť s niečím nevidaným a nakoniec, dôležité je, čo píšu a nie v akom žánri.

Lenže, ako sa zdá, vonkajšia podobnosť s "otcovským časopisom" nie je náhodná. Dokonca som mal pocit, že väčšina kritik a článkov je písaná tak, ako keby mal autor pred sebou na stole desiatky podobných statí, pozorne sledoval ich stavbu a duch a jeho najväčšou ctižiadostou bolo priblížiť sa im na nerozoznanie. Nešťastie, dokonalá vyčuchnosť starších kritikov je nenapodobiteľná a tak vďaka "nevyzretosti" sa zjavili aj zaujímavé a nápadité postrehy, najmä v recenzii Miloša Merku (na zbierku poviedok Ladislava Mrubého, Rom.3), článku Petra Gomolčáka (Hlas sa za slovenčinu, Rom.2) alebo v kritike mladej slovenskej prózy od Igora Otčenáša (Mladá próza v prvej polovici 80. rokov, Rom.1).

Poéziou je slovenská literatúra preásytená natoľko, že v záplave kopčiek človek ťažko nájde ozajstné vrcholy, pretože komu sa chce zliezať nekonečné pahorkatiny, kým natrafí? V tomto by mohol byť Romboid výborný pomocník, ale nie som si istý, či sa svojej úlohy zhostil dostatočne. Mňa zaujalo len niekoľko básní Ivy Leškovej (Rom.1.).

Prózu zastupujú poviedky. Po troch číslach by bolo predčasné lámať naď mladou slovenskou prózou palicu, ale ak niekto čakal, že teraz to príde a mladí všetkým ukážu, aký hriech to bol, že doteraz nemali vlastný časopis, tak sa nedočkal. Tým nechcem povedať, že ho už dávno nemali mať (resp., že sa nemal rušiť ten, čo už tu bol pred dvadsiatimi rokmi). Možno práve preto, že nemali možnosť robiť vlastný časopis, nepísali. A je to vidieť. Tie poviedky majú čosi spoločné: absenciu odvahy myslieť a domýšľať. Musím súhlasit s Robertom Ketiánom (Najmladšia slovenská poviedka, Rom.2), ktorý píše: "Mladí prozaici vedľa lepšie narabať so slovom, jazykom a kompozičnou stránkou textu ako s myšlienkovým plánom" A ako správne dodáva hneď nato, ani v tejto zručnosti nie sú žiadni virtuózi.

Pre poviedky platí to isté, čo pre kritické štúdie a recenzie. Mladí autori sa vnútorne stotožnili so svojím postavením epigónov, prijali staršiu generáciu ako svoj vzor, s úzkostlivou opatrnosťou ho napodobňujú a zo všetkého najviac im záleží na tom, aby si svojho učiteľa nepohnevali. Bárne hľadám iskrivosť, nápady, búrliváctvo, ktoré charakterizovalo generáciu pred nimi (Sloboda, Vilikovský, Johanides, Mitana). Nachádzam len sentiment, myšlienkovú mnohoznačnosť, ktorá v podstate nič nehovorí a občas vydarený pokus o humor (Gustáv Hurín - Mladý autor, prototyp na rok 87, Rom.1).

A ešte čosi. Takisto po vzore svojich "otcov" sa mladá literatúra uzavrela do seba ako slimák do svojej špirálovitej ulity, študuje samu seba takmer pod mikroskopom, vzdychá naď sebou a kritizuje sa, prijala svoju rolu generácie bez toho, aby nejakú generáciu najprv vytvorila. Nazval by som to dekadencia, keby sa k tomu pojmu neviazalo toľko skvelých literátov v iných epochách.

Rád by som utajil svoje sklamanie, ale niet sa za čo schovať. Mladá slovenská literatúra, ak je jej vystúpenie v Romboide reprezentatívne, je bezvýrazná a nudná. Oddá sa asi radšej zájsť si na koncert slovenskej pop-music alebo folku, ak sa chcete dozvedieť čosi o našej súčasnosti a pobaviť sa na vtipných textoch.

Dúfam, že môj úsudok je predčasný. Mladí autori (mimo chodcom, je tragické, že nárok na infantilitu a nezrelosť sa priznáva spisovateľom do veku tridsaťpäť rokov; netreba snáď vyratúvať stovky vynikajúcich diel, ktoré boli napísané autormi oveľa mladšími) majú formálnu výbavu dostatočnú, ovládajú jazyk aj gramatiku, vedľa štylizovať, možno sú aj eurdovaní, ide len o to, trochu sa nahnevať, vzbúriť sa proti svojim vzorom, nebuť im pekorne vďační za to,

že im dali zepár stránok, nabrat odvahu vidieť svet vlastnými očami, spýtať sa: "Čo ste to z nás urobili?"

Správa o Obzoru.

K.K.

Keby sme si predstavili časopisy v Československu by šiel do desiatok, ne by sa mali zaradiť aj také periodiká, ktoré vychádzajú nepravidelne alebo vznikajú a zanikajú v prvých dňoch. Tých skutočne nepravidelných, pravidelných a dostatočne udržiavaných je len niekoľko (Kritický smereň, Obzor, Vokno, Stredná Evropa, Revolver, Kruh, Jednotná akcia, Pražské komunikácie, Informace o cirkvi, Informace o Churchi). Medzi najvyhlásenejších z nich je Obzor, časopis, ktorého autori patrili v 60-tych rokoch k oficiálnej spisovateľskej elite a po 68-ke majú záujem publikovať.

Vznikol niekedy okolo roku 1950 a odvtedy vychádza raz do mesiaca s výnimkou letných prázdnin. Táto časopisňa sa šielo napísať tak, že každý zo stabilných členov skupiny priniesol svoj príspevok aj s prílohou poštou kópií a jednotlivé články, eseje, poviedky či básne sa poskladali v dohodnutom poradí. Redakcia neexistovala, texty sa nepravovali, každý ručil sám za seba, prípadne za "hosta", ktorého príspevok priniesol namiesto svojho. Jediná povinnosť člana "redakcie" bola každý mesiac napísať príspevok. Tieto jednoduché pravidlá si vymetila doba, pozornosť štátnej bezpečnosti a povaha autorov, ktorí sú predovšetkým spisovatelia, to jest ľudia málo praktickí a s vrodennou neochotou k organizačnej práci. V poslednej dobe však, zdá sa, dostal Obzor novú podobu, má jednotnú úpravu, zjavia sa rubriky a prídavne prispievateľov, niektorí príjaci len po smätku.

Celkový počet "vytlačkov" Obzoru je ťažko odhadnúť, ráčovo sa dáva dá počítať na stovky, ale v Prahe sa jednotlivé články obfarených autorov rozpisujú na ďalšie a ďalšie kópie a napríklad Vaňušikova fajtony majú veľkú popularitu. Okrem toho, väčšina článkov preberajú české a slovenské časopisy v exile, ktoré vychádzajú v pomerne veľkých nákladoch a časť z nich putuje naspäť do Československa, takže touto okľukou sa záber Obzoru podstatne rozširuje.

Autorská základňa nemá presne stanovený počet členov, ale jej približné obsadenie a oblasť literárnej činnosti je asi takto:

Zpráva o Obsahu.

Staněk Vrbanek (próza, preklad), Ivan Alina (próza, esej),
Petr Šabál (poézia), Karel Štáhl (próza), Lea Krásová (próza),
Jan Trefulka (próza, publicistika), Milan Uhde (drama, esej, li-
terárna kritika), Milan Jungmann (literárna kritika), Sergej Ma-

škov. Počet samizdatových časopisov v Čechách by šiel do desiatok, ak by sa mali zaračovať aj také periodiká, ktoré vychádzajú nepravidelne alebo vznikajú a zanikajú s prvým číslom. Tých skutočne seriózných, pravidelných a dostatočne známych je len niekoľko (Kritický sborník, Obsah, Vokno, Střední Evropa, Revolver Revue, Jednou nohou, Pražské komunikace, Informace o církvi, Informace o Chartě). Hádám najvyhľadávanejším z nich je Obsah, časopis, ktorého autori patrili v 60-tych rokoch k oficiálnej spisovateľskej elite a po 68-om majú zákaz publikovať.

Vznikol niekedy okolo roku 1980 a odvtedy vychádza raz do mesiaca s výnimkou letných prázdnin. Ešte donedávna sa čísla robilo tak, že každý zo stabilných členov skupiny priniesol svoj príspevok aj s príslušným počtom kópií a jednotlivé články, eseje, poviedky či básne sa poskladali v dohodnutom poradí. Redakcia neexistovala, texty sa neupravovali, každý ručil sám za seba, prípadne za "hosta", ktorého príspevok priniesol namiesto svojho. Jediná povinnosť člena "redakcie" bola každý mesiac napísať príspevok. Tieto jednoduché pravidlá si vymítala doba, pozornosť štátnej bezpečnosti a povaha autorov, ktorí sú predovšetkým spisovatelia, to jest ľudia málo praktickí a s vrodenuou nechutou k organizačnej práci. V poslednej dobe však, zdá sa, dostal Obsah novú podobu, má jednotnú úpravu, zjavili sa rubriky a pribudlo prispievateľov, niektorí píšuci len pod značkou.

Celkový počet "výťažkov" Obsahu je ťažko odhadnúť, rádeve sa sotva dá počítať na stovky, ale v Prahe sa jednotlivé články obľúbených autorov rozpisujú na ďalšie a ďalšie kópie a napríklad Vaculíkove fejtóny majú veľkú popularitu. Okrem toho, väčšinu článkov preberajú české a slovenské časopisy v exile, ktoré vychádzajú v pomerne veľkých nákladoch a časť z nich putuje naspäť do Československa, takže touto okľukou sa záber Obsahu podstatne rozširuje.

Autorská základňa nemá presne stanovený počet členov, ale jej približné obsadenie a oblasť literárnej činnosti je asi takáto:

Zdeněk Urbánek (próza, preklad), Ivan Klíma (próza, esej), Petr Kabeš (poézia), Karel Pecka (próza), Eda Kriseová (próza), Jan Trefulka (próza, publicistika), Milan Uhde (dráma, esej, literárna kritika), Milan Jungmann (literárna kritika), Sergej Machonin (próza, divadelná a literárna kritika), Milan Šimečka (publicistika, politológia), Iva Kotrlá (próza, poézia, literárna kritika), Zdeněk Roztrekl (poézia), Lenka Procházková (próza, interview), Miroslav Červenka (poézia, teória literatúry, kritika), Václav Havel (dráma, esej), Ludvík Vaculík (próza, fejtón), Miroslav Kusý (filozofia, publicistika).

Kto si pamätá šesťdesiate roky, a sledoval vtedajšie literárne dianie, väčšinu mien iste pozná.

Toľko stručná zpráva. Obsah je bezpochyby najvýznamnejší samizdatový časopis a pre svoju mimoriadne vysokú literárnu a myšlienkovú úroveň bude ešte predmetom mnohých analýz. Má výrazný podiel na tom, že dnešná česká neoficiálna literatúra predstavuje silný prúd nezávislého myslenia a tvorby.

... socialistu, a trochu s výsmechom, jako Čech, Gal si zasloužil, že jsou lepší než my. A čas právním silnějším. Je zřejmé, že nemá úvahu potřebovala, aby a mi někde hodně utrátil, ale je to vlastně dost smutné: myšlenka, kterou pochopí dřívší lidé, nastává už v světě nová. Viděli jsme to na kybernetice před čtyřiceti lety, podobně například na úloze, a teď tedy na pskovském oděvu Pražského jara 1968. A naši lidé se rozhodli, ptají se jeden druhého, co se od toho má čekat.

... Konečně hledím, jak naše vláda k nám zdá se velmi pevně své informace a buď lidé, a nás ale tak otřeseného nevypádně. Každý stát má právo na vlastní cestu, pravil odvážně Hlášek. A my, co jsme si pořád přáli mít vládu nějakou komunistickou, konečně ji máme! Její to historické chvíle? Naše vláda je rozhodnuta stát svobodně, sedět na tom a třeba i ležet, a já jsem při ní, protože ov vlastenci a jako vlastenci vám, že nám není zapotřebí, jako nám nikdy nebylo - přestaňte to říkat Hlášek - a ani na deset a na stě let nebude nám zapotřebí kopírovat sovětský svaz. Ať se cokoli v té naší dvojnásobné sensaci bude dít, my budeme mít právo, jak jsme je měli, jechat na své hlavy. Ne že nepotřebujeme žádného korbes. Svoje jako nás na to, sbychom ani jako nakopírovali, nepotřebujeme Hlášek. My je vlastně obe nepotřebujeme, budeme upřímní! A kdyby teď přišlo a Moskvy našim povolit nám svobodu, já se vzpírám.

Historická chvíle

(fejeton)

Luďvík Vaculík

Uplatný ministr odsouzen a popraven! Starý výbor čehosi vypískán! Náčelník tajné policie potrestán za potlačování novinářské kritiky! Diskuse v továrně o vedení továrny! Coca Cola zapojena do socialistické přestavby! Zakázané filmy puštěny! Divadla patří těm, kdo v nich hrají! Zrudný projekt na obrácení toku řek odvolán! Čest a svědomí opět povoleny!

Hledím na to nedůvěřivě zvědavě, jako socialista, a trochu s výsměchem, jako Čech. Oni si zas už myslí, že jsou lepší než my. A zas právem silnějšího! Je pravda, ta země dávno potřebovala, aby s ní někdo modně zatřásl, ale je to vlastně dost smutné: myšlenka, kterou pochopí úřední Rus, nebývá už v světě nová. Viděli jsme to na kybernetice před čtyřiceti lety, později například na džezu, a teď tedy na moskevském modelu Pražského jara 1968. A naši lidé se rozhlížejí, ptají se jeden druhého, co se od toho dá čekat.

Zároveň hledím, jak naše vláda k nám zdrženlivě pouští své informace a budí klid: u nás nic tak otřesného nevypukne. Každý stát má právo na vlastní cestu, pravil odvážně Biřak. A my, co jsme si pořád přáli mít vládu nelezoucí komusi kamsi, konečně ji máme! Není to historická chvíle? Naše vláda je rozhodnuta stát svým, sedět na tom a třeba i ležet, a já jsem při ní, protože su vlastenec! A jako vlastenec vím, že nám není zapotřebí, jako nám nikdy nebylo - přestože to říká Biřak - a ani za deset a za sto let nebude nám zapotřebí kopírovat Sovětský svaz. Ať se cokoli v té zemi dnešních senzací bude dít, my budeme mít právo, jak jsme je měli, jednat ze své hlavy. Na to nepotřebujeme žádného Gorbačova; jako zas na to, abychom ani jeho nekopírovali, nepotřebujeme Biřaka. My je vlastně oba nepotřebujeme, buďme úpřímní! A kdyby teď přišlo z Moskvy nařízení povolit nám svobodu, já se vzepřu.

byl to jejího kufří!" A já, starý blázen, vrtám hlavou nad tím,
jako bych na to neměl ani jako mladý blázen.

Já žádný toleranční patent podruhé ani číst nebudu.

Přichází mi na mysl čerstvý případ Husův: katolická církev, jež dozrála k jeho myšlení, dozrává k úmyslu jmenovat ho svým svatým. Jako katelík měl bych v tom vidět vítězství pravdy, charakteru a Ducha svatého. Člověka však musí hned napadnout, co na to poví ti mrtví na obou stranách: "Páni se nakonec vždycky dohodnou! Měli jsme počkat a žít!" Krom etické vady není v tom úmyslu nachnutá i vada skoro noetická? Promítněme si ho do reálu: dvoutisíciletá, jednobytně stále též církev hmatá rukama svých nyní živých, klidných údů zpátky do století patnáctého a káže cosi svým rozčileným údům tehdy živým. Krvavě svatý zápas náhle podráží a znicotňuje římský posel oznamující, že předmět spou stratil zřetelnost a církvi na něm už nezáleží. - Myslí, že i Hus, nechce-li nás zklamat, musí dnes říci: "Co mě taháte do své starosti, já už se zabývám něčím jiným." Čím, mělo by církev spíše zajímat: čím zabývá se teď proti ní její nový hodný svatý?

Je to výtečný problém teologický, filozofický a mravní. Mně se nelíbí, že ho chtějí vyřešit usnesením povahy i cílu politbyráckých: svou obět, již nepřiznali včas její kus pravdy, chtějí teď ještě o něj okrást! Naráz obsluhují pravdu, která je zatím angažována o kus vpředu. Co teda s tím? - Nic, navrhuju. Nechat věci tam, kam se jednou postavily v rozporu tak poučném! Vždyť pravda o církvi a člověku, jež za sporu vysvitla, je možná podstatnější než pravda v té věci, o níž byl spor.

Husovo svatořečení leda škodlivě povzbudí zas všechny budaře a disidenty, co se pro svou pravdu dají raději upálit či upálí druhé, než by teda skromně podle ní žili, bez zápisu do dějin. Jako husitovi mi napadá, že by to býval byl fádňák chlebiček, dohasnout bez plamene, jen nějakou nemocí, stářím a únavou, bez zřetelného úspěchu a bez pronásledování a mučení též dosti zřetelného!

Hledím s údivem do té nepřístupné země, která si s velkou inzercí otvírá státní doly na pravdu. S inzercí, leskem a dokonce ~~mužskými~~ a nečekaným osobním šarmem, na což však - doufám jako Evropan - můžou naletět jedině Američané. A jak se ta Svata naše stolice přebírá v našem kufří z roku osmašedesátého, stoupá ve mně nechuť moudřejší než já a toto mišeptá: "Je to v pořádku!

Byl to jejich kufr!" A já, starý blázen, vrtím hlavou nad tím, proč jsem na to nepřišel už jako mladý blázen.

Vyrábět kvalitní výrobky: jak převratné a smělé! Více stejných kandidátů ve volbách: herdek, to je vynález! Pěstujte zeleninu u chaloupky! Samostatné myšlení pryč: dokdy zas? Svědomí jako nejvyšší příkaz: i proti vaší chuti případně? - Ale my vám přejeme úspěch, jen tak dál! Čekají vás ještě úžasnější objevy: oddělení moci zákonodárne, výkonné a soudní, například. Ale cokoli ještě objevíte, nás nechte být, a to zvláště v případech, že byste nechtěli.

Přesto si myslím, že i proti mě a Biřakově vůli trochu šutru z těch dolů na pravdu na nás spadne. To už je zákon politické rezonance mezi velikou a malou troubou. Něco sa dít bude. Už jsem četl memorandum, jež napsal Čestmír Císař: rozumné, uvážlivé... takové politické. Mají-li se i naše poměry hnout, půjde to třeba zas od Císaře tu k Mlynářovi venku... Napadá mi anekdota o chudém židovi, který si postěžoval rabínovi, jak se mu v těsné kuči zle žije. Rabín mu postupně radil, aby si do kuči vzal kozu, pak prase a potom i krávu. Žid to udělal, ale bylo to horší a horší! Postěžoval si tedy rabínovi, že je to už nesnesitelné, a ten mu poradil, aby ten dobytek naráz vyvedl ven. Jak si ten ubožák volně potom vydechl!

Tím chci nakonec říct, jako socialista, že kdyby se přese všechno vyvinul u nás nějaký další obrodný proces, budu z něho mít jisté uspokojení: jak starý chudý žid.

Obsah, február 87

novou a znovu sa ešte prehlavujúciach, že umenie u nás je a bude ideologicky slušobné, alebo nebude vôbec.

Tak to bolo, na tento stav sme si zvykli. Škalo sa, že niet slobody, pretože by sa mal bája pre maliarov a spol. vedeli - rútko to šarlatánie, šarlatovanie a korumpovanie nášho kultúrneho života rovnako škodny príslp dopad na výrobu, nepríšlo práveš k šikmým "umelckým" demontážiam, neprípúčtením jednotlivci ostávali pod kontrolou.

Zvykli sme si na správy, že ten či ten je postihnutý za svoje umelcké nároky, nikoho nepráveš, že výtvarníka baša Bača porátal ovce, vzdychol a sťažka sa odkrášal do svojej starej chyže. Bolo v nej zima a pusto, odkedy si pochoval ženu, prestal večerovať. Škoda dreva, ľahšie je odštopovať fľašku. Práve, keď bačovi stekal dolu hrdlom prvý, vraj čertov, dúšok, ozval sa pri dverách lomoz. Lykol sa a pálenka šplechla nemilobohu na zem.

"Ký ňas to búcha?!" - a spoza dverí, vraj ja som, vlk.

"Ten, čo mi ovce gniavi?"

"Ten, ale neboj sa, už nebudem. Pochopil som, že všetko je inak, ovce treba chrániť. Klásim sa do služby."

II.

Ministerstvo kultúry je u nás odnepamäti formálny a byrokratický úrad. Žije si svoj život a kultúrne dianie na Slovensku sa ho dotýka len zvláštnym, nepriamym spôsobom. Pokiaľ ide o výtvarné dianie, dá sa povedať, že je to takýto spôsob: oficiálni umelci si cez kancelárie MK vyšpárujú cestičky k tučným štátnym objednávkam - a tí druhí, v nepriazni, či tzv. neoficiálni sú MK "riešení". Pod tento termín sa vošla celá škála postihov, od varovného pohovoru cez stratu práva vystavovať až po súčinnosť so zložkami Ministerstva vnútra. Je známe, že na MV sa ustanovila začiatkom 80-tych rokov akási výtvarnícka úderka, ktorá potom v tesnej spolupráci so Zväzom slovenských výtvarníkov (ZSVU) a MK, účinne zastrešovala nekonformných výtvarníkov. Tento postup neprekvapuje, vyvíera logicky z učenia o umení ako nástroji v rukách moci. Kapitálnym dokumentom takéhoto poňatia kultúry je "Poučenie z krízového vývoja..." Jeho vzor v priebehu 70-tych a 80-tych rokov napodobňovali a "doťahovali" stovky článkov a desiatky kníh -

znovu a znovu ex offio prehlasujúcich, že umenie u nás je a bude ideologicky služobné, alebo nebude vôbec.

Tak to bolo, na tento stav sme si zvykli. Zdalo sa, že niet dôvodu, prečo by sa mal meniť. Celkovo sa totiž osvedčil - všetko to škrtanie, deformovanie a korumpovanie nášho kultúrneho života nemalo žiadny priamy dopad na výrobu, neprišlo predsa k žiadnym "umeleckým" demonštráciám, neprispôsobení jednotlivci ostávali pod kontrolou.

Zvykli sme si na zprávy, že ten či tamten je postihnutý za svoje umelecké názory, nikoho neprekvapuje, že výtvarník bežne upláca projektantov a investora, neudiví nás, že o zverení filmovej, divadelnej, monumentálnej... realizácie sa nerozhoduje podľa kvality umelca ale podľa jeho politicko-mocenskej pozície. Všetci vieme, že ideologické mimikry kryjú tisíce chamtivcov a hochštaplerov. Zvykli sme si, zabývali sme sa v tom. Vlastne o tom som tu nechcel hovoriť. To naozaj nie je novinka do novín. Tou je nečakaná vlna aktivity, s ktorou do sveta výtvarného umenia prišla inštitúcia, od ktorej to nikto nečakal.

III.

Aktivita MK by sa dala vystopovať vo viacerých novinkách (napr. vznik nového Romboidu s prílohou, výstava mladých juhoslovenských výtvarníkov v SNG atď.) posledného pol roka. Ja by som sa zamerlal na založenie novej výstavnej tradície - Salónu mladých. MK nielenže prevzalo iniciatívu v oblasti, ktorá spadá do kompetencie SZVU, ale rozhodlo sa - ako čítame v katalógu - rešpektovať autoraký výber. Tzn. že výstava sa otvorila bez odobrenia ideologickej či akejkoľvek inej komisie.

Na otvorení sa zúčastnili významné osobnosti nášho kultúrneho a politického života. Jeden z nich, s. Schurman (predseda SZVU) mi v krátkom rozhovore povedal: "... mne sa to páči! Nech sú aj takéto výstavy. Pravda, nájdu sa aj slabšie veci, ale sú to mladí a mne sa to páči." K tomuto stručnému názoru odcitujem ešte hlas MK, ktorý zaznel v nepodpísanom príhovore v katalógu výstavy: "Ide o vytvorenie priestoru na hľadanie a nachádzanie takých tém a umeleckých foriem jej vyjadrenia, ktoré zodpovedajú súčasnej dobe, túžbam a duchovným potrebám človeka našej spoločnosti, ale i v budúcnosti."

Námestník ministra kultúry, s. Kot, ktorý prišiel výstavu osobne otvoriť, povedal, že týmto zahajuje v našom výtvarnom umení novú tradíciu. K odvážnym tvorivým a výstavným činom vyzval aj ďalší z prítomných, vedúci oddelenia kultúry na ÚV KSS, s. Jurík. Slávnostný okamih prišli osobne privítať i s. Farkaš (predseda Fondu výtvarných umení) a Solovič (predseda Zväzu spisovateľov). Dobrá atmosféru vernisáže Salónu mladých však kazilo, že potlesk prejavom kultúrnych a politických činiteľov bol akýsi slabý. Poobzeral som sa a musel som konštatovať očividný fakt - na to, že vystavuje 114 výtvarníkov, je tu málo rúk. Nielenže mnohí autori neprišli s príbuznými, s priateľmi a obdivovateľmi - ale neprišli vôbec. Jediným vysvetlením je, že zrejme netužili, že ich narychlo zorganizovanú veľkovýstavu (organizácia trvala iba mesiac!) počtia prítomnosťou významné osobnosti. Zo päťdesiat párov rúk dotlieskalo a hostia sa roztratili medzi panelmi s 40 umeleckými dielami. Pobral som sa za skupinkou činiteľov. O zážitkoch z prezentovaných výtvarných diel sa nejdem rozpisovať. Kto si napokon na vernisáži prezerá obrazy? Už som chcel zaostat, keď ma upútal monológ s. Kota. Započúval som sa spolu s ostatnými a v tomto sústredenom zaujatí nás našla i všetečná kamera ČS televízie. Tu sa v tichej pomlke ozvalo z hlúčku umelcov: "Schurman je kokot." Predsedom SZVU trhlo, ale neotočil sa. Skupinka sa pohla ďalej, dbajúc, aby pri žiadnom z autorov nespomalovala.

IV.

Pritočil som sa k panelu, od ktorého sa ozval ten hlas (ako ho nazvať - kritický?). Tak som sa dozvedel niečo o druhej strane idylického obrazu, ktorý tu pred chvíľou vykreslili rečníci a ktorý mala dokladať hmatateľná existencia necenzúrovanej výstavy mladých.

Ukázalo sa, že nebola necenzúrovaná - po nainštalovaní sa prišli pozrieť zodpovední pracovníci Zväzu a Fondu. Pochválili uvedomenosť mladých autorov. Podľa slov s. Schurmana je dnes už na takej úrovni, že hoci mnohé diela nedosahujú soc.realistický ideál, žiadne nie je také, že by ho bolo nutné odstrániť. Podľa názorov, ktoré

som počul okolo seba, sa k rozumným mladým touto vernisážou prihlásila skupina kultúrnych funkcionárov, rozhodnutá vziať na svoje plecia starosť o pokojné absolvovanie nadchádzajúcich revolučných premen.

Korunu slovenskej prestavbe nasadzuje slávna osoba epochy normalizácie v kultúre, istý plukovník Pačesa. Tento muž, ktorý bol donedávna šéfom bratislavskej ŠtB, sa stal pracovníkom v rezorte kultúry. Podľa jeho slov je "styčným dôstojníkom" medzi výtvarníkmi a ministrom kultúry. Zvoní pri dverách ateliérov svojich nedávnych klientov a so šibalským úsmevom im hovorí, že on už nie je pracovník Bezpečnosti, že tentoraz prichádza pozvať k prestavbe, že dvere sú otvorené, netreba búchať. Všetci vylúčení umelci môžu byť prijatí naspäť do ZSVU, nikomu sa už nebude brániť vystavovať, prichádza éra slobody.

Tu by sa dalo vrátiť k nedopovedanej bájke. Iste, stáva sa, že vlk prestane byť vlčí. A tiež je pravda, že slovenská kultúrna obec potrebuje otvorené dvere ako soľ.

Myslím však, že k tomu, aby sme v tie otvorené dvere uverili, nestačí vyhlásiť zahájenie novej tradície výstav mladých - treba mať odvahu povedať, že takáto tradícia už tu bola. Veď si to predsa všetci tí, čo otvárali Salón mladých, dobre pamätajú. Nečudujem sa, že im pamäť nechce slúžiť, zúčastnili sa spolu so svojim ministrom pri neslávnej kapitole dejín kultúry Slovenska. Bola to doba, na konci ktorej je spoločnosť z viacerých hľadísk nekultúrnejšia než na jej počiatku, vzrástlo jej duchovné zaostávanie za vývojom Európy i za susednými socialistickými štátmi. Minister kultúry a inštitúcia, ktorú vedie, majú budovy, šestotrinásťky i moc - no chýba im skutočná legitimita. Skôr než s prestavbou, musia začať s jej získaním, so získaním dôvery kultúrnej pospolitosti. Na tejto ceste je prvým krokom odstránenie priepasti medzi skutočnosťou aká je, akú ju prežívajú milióny bežných občanov a medzi ideologickou pseudoskutočnosťou, akú zaviedla normalizačná propaganda.

Domnievam sa, že doterajšia iniciatíva kultúrnych funkcionárov ide inou cestou. Skôr sa zdá, že cieľom je nová kamufláž počte sa s nimi hrať, že robíme reformu.

Hlúpy bača, čo by vám na to naletel!

K.T.

nadýchal aj dôstojník. Pozreli sme na seba, odvarila sme si dali
navzájom prednosť a sama som vydýchla. Naš som znovu nájšil nohavice
vzdach do pľúc, vani sa do Balada o rovnováhe. porušili "redna"
sadnúť, v pekaži sa pohovorá. Milan Šimečka všetko vyšetlila" Covi-
del na do isty ako lekár alebo kasa a sadli sme si do kresla. Zrej-
ne sa u nás vymanal. Sama si sadla na kraj gauča a ja som sa naj vi-
čast prvá

Dôstojník sa na chvíľu zamyslel a zahľadel na strop. Dôstojník
malvizera a potom začal nízkohlasne plyme hovoriť. Vedeli sme, že
Zazvonili u nás niekedy poobede. Práve sme doumývali riad
a hovorili o kúpe novej žehličky. Stará sa rozbila, keď žene vy-
padla z ruky. Držadlo z umelej hmoty sa rozletelo na kusy. Nič
netušiac som otvoril dvere dokorán. V chodbe stáli štyria chlapi
v žltých montérkach. Nikdy predtým som nič podobné nevidel. Futu-
ristické oblečenie bolo čisté, padlo im ako uliate a bolo dokonca
vyžehlené. Hlavou mi prebleslo, že žltí chlapi sú z domovej sprá-
vy a že nám prišli vymeniť dávnejšie hnijúcu linku. Ine d som ve-
del, že sa mýlim, štyrom mlčiacim chlapom velil dôstojník armády.
Pristúpil ku mne a spýtal sa, či sa volám tak, ako sa volám. Keď
som prisvedčil, prívetivo sa usmial a povedal: "Potom iste dovolí-
te, aby sme šli ďalej."

Nečakal na odpoveď a pokynul chlapom. Žltí nacvičenými pohybmi
šikovne vyniesli z výtahu úhľadnú štíhlu debnu, vysokú asi 2 metre.
Museli ju nakloniť, aby sa zmestila cez dvere do predsieni. Dôstoj-
ník za nimi rýchlo zavrel a povedal, akoby sa ospravedlňoval:
"Musíme konať rýchlo, v záujme utajenia, viete."

Všetko prebehlo chytro, vecne a zdvorilo, že som ani nepomys-
lel na protest. Zrazu však stála vedľa mňa moja žena a nepriateľ-
sky sa dívala na žlté pracovné topánky chlapov a na hnedé poltopán-
ky dôstojníka. Predobedom čistila koberec v predsieni saponátovým
prípravkom na čistenie textilných a čalúnených častí nábytku, auto-
mobilov, pokrovčekov spod. Dôstojník zaznamenal jej znechutenie a
reagoval rázne, po vojensky. "Chlapci, vyzuť sa!" zavelil. "Predsa
tuto panej nenanosíte špinu. Nie sme kuriči!" A sám si prvý začal
rozvšzovať šnórky. Potom sa vyzul a stál pred nami bezbranne v ze-
lených silonových ponožkách. Jeho podriadení mali na nohách čisté
nové ponožky z hrubej žltej vlny. Keď všetkých päť párov stálo v
zákryte pri stene, hlboko som sa nadýchol, aby mi dych stačil na
dlhú vetu, ktorú som si medzitým zostavil. Tak isto hlboko sa však

nadýchol aj dôstojník. Pozreli sme na seba, zdvorilo sme si dali navzájom prednosť a zase sme vydýchli. Než som znovu stačil nabrat vzduch do pľác, vzal ma dôstojník okolo pliec a povedal: "Poďme si sadnúť, v pokoji sa pohovárime a ja vám všetko vysvetlím." Odviedol ma do izby ako lekár alebo kňaz a sadli sme si do kresiel. Zrejme sa u nás vyznal. Žena si sadla na kraj gauča a ja som na nej videl, že nečaká nič dobrého.

Dôstojník sa na chvíľu zamyslene zahľadel na slepú obrazovku televízora a potom začal mimoriadne plynne hovoriť. Usúdil som, že toto vysvetlenie nepodáva prvý raz. Povedal asi toto:

"Pozrite sa, ako vojak nerobím veľké okolky. Najlepšie je predsa priame a otvorené slovo, ktoré každý pochopí. Ďaleko by sme nezašli, keby sme o všetkom zložite filozefovali. Čakám od vás, že mi nebudete robiť ťažkosti". Skúmavo si ma premeriaval, akoby si chcel overiť, aké ťažkosti vo mne môžu driemať. "Bolo rozhodnuté, z dôvodov, ktoré vám, ako vzdelanému človeku, ktorý číta dennú tlač, nemusím predsa podrobne vysvetľovať, poznáte situáciu, nie je ružová, takže sa rozhodlo, že na balkóne vášho bytu na piatom poschodí bude inštalovaná raketa. Ide o takticko-operačnú raketu stredného doletu s jadrovou hlavicom."

Dôstojník si uľahčene vydýchol, že to má za sebou, oprel sa pohodlne v kresle a sledoval našu reakciu. Naša reakcia spočívala v tom, že sme tupo zívali pred sebou. Nastalo ticho, v ktorom bolo počuť ako vo vedľajšej izbe s dverami na balkón fučia chlapi v žltých montérkach pod ťažkým bremenom. To ma prebralo a začal som reagovať, ako ja zvyknem - trápne a nezmyselne.

Ponuro som sa spýtal dôstojníka, či má na svoje absurdné konanie nejaký príkaz. S prevahou človeka, ktorý vždy koná na písomný príkaz čiahol do vrečka svojej uniformy a vytiahol zložený papier. Podal mi ho. Bol to príkaz a nebolo proti nemu odvolanie. Naspodu bolo hneď niekoľko červených pečiatok.

Kým som tupo hľadel na papier, prišla so svojou troškou do mlyna moja žena. Vyhlásila chvejúcim sa hlasom, že umiestnenie rakety na našom balkóne je úplne nevhodné, pretože dolu, tesne pod nami, je domov pre deti do troch rokov. Ich osud je i bez toho dosť smutný. Sú to deti slobodných matiek alebo rozvedených alebo krkavčích rodičov, sú vďačné za každý ľudský kontakt, keď ideme okolo, pritisknú sa k plotu a džavocú. Ako všetky takéto deti, vychovávané vo veľkých

kollektívoch, trpia aj tieto ustavične nádehou a opatrovnícky sa neumivajú utierať im večne rany...

"Plne chápeš vašu starosť o tie chádata deti", prerušil dôstojník prejav mojej ženy, "ibaže, milá pani, z hľadiska súčasného boja má vzdialenosť merané na desiatky metrov celkom zanedbateľnú. Najde prasa o túto raketu, ale o jej prototypok. Ako iste viete, vždy sú dve rakety, kvôli rovnováhe, jedna tu a jedna tam." Dôstojník pristal na západnej stenu izby. "Jadrová hlavica ničí živú silu na vzdialenosť niekoľkých kilometrov od epicentra. Taktéž je to vlastne jedno, či je raketa tu u vás, alebo u susedov či na tomto kopci: Dôstojník sa zahľadol očom na svah pokrytý šitacími listami vinohradov. O tom, či som sa objavil vyasť..."

V hlave sa mi bezvládne prevaľovala podivná logika jeho výkladu. Myslienky prešľapovali ako upachtené kone. Žene začali z náhlym odkvapkávať slzy a ja som vedel, že to potrvá až do večera, že budem mať namišľ deň a že zas nič nenapíšem. Z vedľajšej izby doliehal bzukot vrtačky, cinkot kovu o kov a sykot zvarovacieho plameňa. Žití muži pracovali bez záujmu o nás. To mi pripadalo zrazu hrozivé. Cítil som, že asi stratia nad sebou vládu, ako sa mi to už stalo dva razy v živote. Vykeččil som a prehovoril preskakujúcim hlasom, ktorý som sám nepoznával: "Dobre, vravíte, že je irrelevantné, kde tá raketa bude inštalovaná. Tak mi, kurva, vyvetlite", skutočne som použil slovo kurva, "prečo z tých troch možností, ktoré ste menovali, sa realizuje práve tá, ktorá najhoršie odliha na moje svedomie. Keď sám vravíte, že je to živej sily fuk, tak si tú vašu raketu inštalujte na tom kopci, ale nie tu, na našom balkóne, ja protestujem!"

Dôstojník ma bez vzrušenia poprosil, aby som si zase sadel. Povedal, že rozduľovaním nič nedosiahneme, že to pozná, že sa s porozumením takmer nikdy nestratne, kdeže už s vďačnosťou, že aj on by radšej robil niečo iné, neprikladá si len tak sedel a písal (pritom pozrel významne na písací stroj), lenže doba to nedovoľuje, situácia je napätá a že niekto musí v zaujme bezpečnosti robiť nepopulárne opatrenia a že tuším, že budete robiť ťažkosti.

"Nechcem vám robiť ťažkosti," povedal som už pokiaľnejšie, "chcem len vedieť, prečo právo u nás má byť tá vaša raketa a nie trebára na tom kopci. Chceme vedieť, aká rovnováha je porušená, aby som ju musel vyvažovať práve ja na svojom balkóne."

Důstojník zopál ruky, akoby sa chcel pomedliť a povedal tónom, akým sa hovorí s deťmi:

"Predovšetkým nehovorte v a š a raketa. To nie je moja raketa, je takisto moja ako vaša, je to raketa nás všetkých spoločne, je to raketa nášho ľudu a bude chrániť jeho pokojnú prácu, mier a bezpečnosť. Ste snáď proti tomu, aby náš ľud žil v bezpečí a v mieri? Chceli by ste ho vidieť bez ochrany, vydaný na milosť a nemilosť nepriateľovi? Bez obrany proti ničivým zbraňam, ktoré nerobia rozdiel medzi vojakom ako som ja a medzi tými úbochými deťmi, o ktorých tu tak pekne hovorila vaša pani?" Důstojník skrivil trochu ústa, akoby pozaly začal ku mne cítiť hnus. Sklonil som hlavu a pokorne som uvažoval, o tom, či som schopný vydať ľud na milosť a nemilosť nepriateľovi.

"Zotrieme to," povedal dôstojník znierlivo. "Niektorí ľudia pochopia všetko hneď, niektorým to trvá dlhšie. Vy patríte k tým druhým. Rovien vám teda celú pravdu, hoci aj poruším svoje striktné inštrukcie. Beriem to na seba. Veci sa majú takto," posmátral si znovu vo vreckách, vytiahol okuliare a nasadil si ich na nos. Z nápraného vrecka vylovil ďalší papier a s miernymi ťažkosťami dital cudzokrajné mená.

"Iste pani Patricia Grahamová z dediny Clare v južnej Anglicku, towards End, tu to máne s celou adresou, si dala na vlastné trovy inštalovať v záhrade svojho domu raketu stredného doletu s jadrovou hlaviciou. Aby sa nebálo. Zistilo sa, že tá jej raketa, nesusím vám vysvetľovať, ako sa to zistilo, že tá raketa je namierená s presnosťou plus mínus... ale to by som vám toho prezradil už priveľa, práve som na toto miesto."

Důstojník ukázal prstom na pevalu, kde sa ťahá cez celé sírku puklina, ktorá spôsobila najkôr otrasy áut a ulice. "To ona porušila rovnováhu! Ny za to nemôžeme. No a teraz si protestujte, ale nie u mňa. Á neyslíte si, že za toto rečenie dostávam nejaké príplatky."

Důstojník vedel ako na nás. Dívali sme sa fascinovane na pevalu našej izby, akoby sa puklina mala každú chvíľu otvoriť a v nej sa objaví zlé tvár nejakej Grahamovej a vycerí na nás zuby. Hneď nato neazrel do izby jeden z chlapov v žltých montérkach a hlásil, že inštalácia je hotová. Důstojník vstal a išiel sa obúť. Vo dverách

výtahu nám povzbudivo zakyval, skoro navlas tak ako niektorí naši kamaráti a povedal: "Neberte to tak tragicky, uvidíte, že si zvyknete."

Časť druhá

Kde rakety nás a pani Grahamovej veľa oslávili. Práve vtedy sa zvykli sme si. Najmä keď sa ukázalo, že pani Grahamová je mimoriadne sympatická staršia dáma, ktorá, ako sama povedala, nás vôbec nemieni zabiť. Zavolať som ju v tíž telefonickej, asi tak po týždni váhania a rozpakov. V medzinárodnej stretnutí si bez najmenšieho zdráhania dali jej čísla. Pripravil som i vopred niekoľko viet, v naglietina vraj Slovek nikdy nie je dost zdvorilý. Pani Grahamová sa hneď ohlásila, bolo to práve v čase odpoledňajšieho času, a hovorila so mnou krásne a vzdelane ako Audrey Hepburnová po školení u profesora Higginsa.. Zmesta doprosta vyhlásila, že sa oklamali a predtava, že by si ona mohla sama kúpiť rixatu, je úplne smiešna. Jej penzia po plukovníkovi britskej armády nie je ani zďaleka taká vysoká, aby si to mohla dovoliť, keď ceny životných potrieb ustavične stúpajú. Listu v jej zariadení umiestnili napriek jej protestom, kvôli rovnováhe. Napísala o tom vraj pobúrený list do Timesov, no neuvěřnili jej ho. Povedala dokonca, že sme obeť sprisahania, ale ja som túto domnienku nekomentoval.

Bol som pri tom rozhovore ako na trni, pretože telefonovanie do Anglicka stojí nekresťanské peniaze. Lenže najbližšie zavolała ona a potom sme spolu hovorili skoro každý týždeň. Vedeli som, že penzia po plukovníkovi britskej armády nebude zas taká celkom malá. Zoznámili sme sa s jej životným príbehom, ktorý bol neskôr- ne zaujímavý. Rozprávala nám o živote v kolóniách pred vojnou. Jej manžel, plukovník Graham, bol nepochybne veľmi šťastný človek. Zomrel pred piatimi rokmi, keď mu ale na osemdesiaty piaty.

Prostredníctvom pani Grahamovej sme spoznali bližšie i životy jej príbuzných a mnohých ľudí v Čiare. Keď boli u nej na čaji známi a priatelia, moja žena im rozprávala, ako mačka Lizinka, ktorú sme mali pred kocúrom Thomasom, vedela sama potvárať všetky dvere v byte a ako istý vzdelaný bích, s ktorým sme sa náhodou stretli na štedrý večer a ktorý veril na prevteľovanie duší, vyhlásil, že

Pravdepodobne, tá naša raketa nás bola aj prespešovať. Pani

v Lízinke môže prebývať duša slečny zo vznešeného roku, a ako sa ona za to k nemu privinula a ako sa potom spolu zhovárali indicky. Pochopiteľne, žena sa nemohla nezmieniť o tom, že Lízinka vypadla z okna na piatom poschodí a zabila sa. Počuli sme, akohostia pani Grahamovej skríkli: "Oh, oh, how sad!"

Naše rakety nás s pani Grahamovou veľmi zblížili. Pred Vianocami sme mali doma dokonca menšiu zvađu, nemohli sme sa dohodnúť, aký darček poslať pani Grahamovej. Posielať domáce víno, klobásky je zakázané a posielať nejakú hlúposť by bolo trápne. Nakoniec sme jej poslali knihu o Santiniho baroknej architektúre. My sme od nej dostali vkusnú vázičku s dierkami, v ktorej horí knôt vo voňavom vosku. Volá sa to Celidh lamp.

Naozaj sme si zvykli, ako prorokoval dôstojník. Pravda, naša situácia postupom času už nebola taká výnimočná. Uplynulo ešte zo pár mesiacov a ja som videl, že muži v žltom montujú ďalšiu raketu na balkóne družstevného domu v stráni oproti. Ba i u susedov o dva bloky ďalej sa zrazu zjavila raketa, a potom ju vztýčili na plechej strechce rodinného domu pri kostole, z ktorého kedysi snali vežu, aby tak okato netrčala vedľa pomníka padlým vojakom z druhej svetovej vojny. Stáli sme často pri našej rakete a dívali sme sa, ako sa deti v jasliach hojadjú na hojdačkách a ako ľudia chodia so psami na prechádzku. Pani Grahamová má psa menom Bonzo a má ho veľmi rada, ako to v Anglicku ani inak nebýva.

Aj žena sa napokon s raketou zmierila. Zopárkrát som ju pristihol, ako po uprataní izby utiera suchou handrou povrch rakety, na ktorom sa časom začali predsa len usádzať všelijaké priemyselné splodiny. Materiál, z ktorého bola raketa vyrobená, bol, pravdaže, prvotriedny. Nezbadal som na jej plášti ani jedinky náznak korózie. Spočiatku som prikladal ucho k jej hladkému povrchu a načúval, či v nej náhodou niečo netiká. Bolo to naivné, mohol som predsa vedieť, že tieto veci sa odpaľujú na diaľku rádion. Povrch rakety si akoby zázrakom udržieval stálu teplotu. Aj keď do nej pieklo slnko, bola na dotyk vlažná a za treskúcich mrazov som si na nej ohrieval dlane. Raz som s napätím pozoroval, ako si na jej vrcholci skúša najšť miesto hrdlička, ktorých je tu plno, vraj sa krížia s holubmi. Lenže pre jej fialové nôžky bol hrot rakety priostý.

Pravdupovediac, tá naša raketa nám bola aj prospešná. Pani

Grahamová, ktorá so svojím plukovníkom nemala deti, si nás veľmi obľúbila a sem-tam nám niečo poslala. Bolo to radosť, keď sme otvárali jej balíčky! Zakaždým nás čakalo nejaké príjemné prekvapenie. Raz to bol dokonale rozpustný biely prášok do kávy, ktorý nám prišiel práve keď u nás nebolo dostať kondenzované mlieko. Inokedy pero s digitálnymi hodinkami. Aj náš kocúr si prišiel na svoje, dostal konzervu klokanieho ragú. Bolo nám to trochu trápne, pretože sme sa nemali čím odvdčať a tak sme sa aspoň po anglicky rozplývali vďačnosťou.

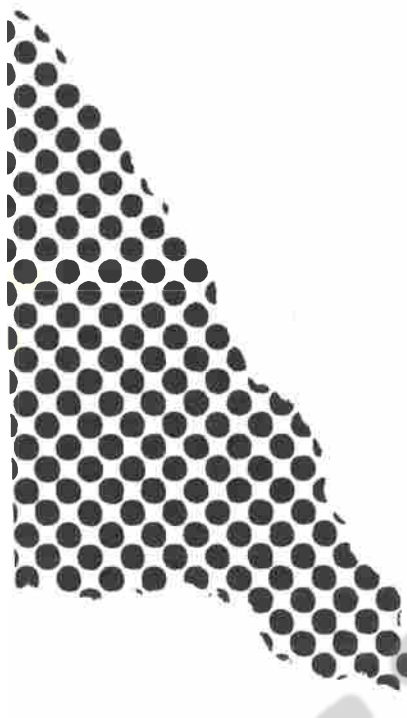
Už som nemyslel v zlom na onoho dôstojníka, čo ma oklamal, iste v záujme čohosi. Dobro urobil, že nám povedal, kde vzniklo porušenie rovnováhy medzi dvoma vojenakými blokmi, ktoré je dnes pre nás také výhodné. Nikdy viac som ho už nevidel. Ale často som si ho predstavoval, ako pokojne, ale dôrazne a nekompromisne vykonáva svoju prácu. Alebo ako zas po práci odpočíva doma a díva sa spolu so ženou na televíziu. Možno ho medzitým povýšili, dnes viem, že to bol veľmi schopný človek.

Náš život s raketou šťastne vyvrcholil raz na jar, keď sme dostali od pani Grahamovej písomné pozvanie, aby sme ju v lete navštívili. Napísala nám, že jej dom v Clare bude našim domovom, že si prezrieme jej raketu, ktorej prostredníctvom sme sa in such a strange way zoznámili, že sa na nás teší ona i jej priatelia a že všetko by mohlo byť very pleasant. Tú noc sme nemohli zažmúriť oči, predstavovali sme si, aké to bude, až uvidíme z lode biele útesy doverské.

Rozhodli sme sa cestovať vlakom, aby sme z toho mali viac, je to aj lacnejšie. Tajne som si predsevzal, že sa stoj čo stoj vyberiem do Lake Districtu a urobím si výlet na vyhliadkovej lodi po jazere Coniston. Ktovie, o čom všetkom snívala žena. Celi rozochvení sme si podali žiadosť o pas. Boli sme na tom rovnako ako India, čo sme sa in vysmievali, tí, ktorí sa rozhodli, že pôjdu k moru a potom pol roka trpeli, zavárali hotové jedlá a zhromažďovali konzervy. Lenže my sme s nimi mali spoločné len to veľké očakávanie, lebo my sme nič nemuseli zháňať, my budeme, ako sa jednoznačne vyjadrila pani Grahamová, jej milými hosťami. Namiesto zháňania sme poslušne čítali anglické knižky, ako napríklad Neblahý Juda a Milenec Lady Chatterleyovej, aby sme mali o čom konverzovať a aby sme nevyzerali ako nejakí barbari z východu.

V tomto vzrušenom období, plnom šťastného očakávania, som raz za jasného popoludnia sedel pri písacom stole a niečo písal, najskôr nejakú hlúposť. Žena v kuchyni žehlila novou žehličkou. A z ničoho nič, bez najmenšieho varovania sa dom otriasol v základoch, vyšľahlo oranžové svetlo a spolu sa to zlialo v šialený rev, ktorý postupne slabel. Hneď som vedel, čo sa stalo. Ale moje fyzické reakcie sú pomalé. A tak bola žena prvá v izbe, odkiaľ sa vchádzalo na balkón s našou raketou. Keď som sa tam domotkal a zastal vedľa nej, pomaly sa už rozptyľoval dym, štipľavý, akoby pochádzal z pekelného ohňa. Videli sme, že celý balkón je odtrhnutý a že raketa je preč. Dvere viedli bez prechodu do hĺbky pod nami. Pristúpili sme k tej nebezpečne strmej priepasti a sledovali sme bez slova dôverne známy obraz domov, záhrad, otvorených oblokov a parkujúcich áut, ktorý sa pred nami pomaly vynáral ako z ranného oparu alebo cigaretového dymu. Už bolo vidieť, že zmizli všetky rakety, nielen naša. Pozrel som na hodinky a odhadol som, že uplynuli asi tri minúty. Práve teraz, alebo možno o malú chvíľku niekde vysoko v riedkom vzduchu preletia popri sebe naša raketa a raketa pani Grahamovej. Rýchlo som si predstavil Európu a odhadoval, kde to asi bude. Najskôr niekde nad kľukatým údolím Rýna. Tam to trochu poznám.

Slnko svietilo cez strácajúcu sa clonu dymu čoraz zlatistejšie, tak ako zvyčajne začiatkom leta. Žena povedala, že zabudla v kuchyni vypnúť žehličku. Odpovedal som, že teraz už na tom nezáleží a objal som ju okolo ramien. Zľaknuté hrdličky, tie nevedomé a tupé vtáky, sadli na tých zopár zostávajúcich minút na strom, ktorý konármi siaha až k nám, do piateho poschodia.

Samizdat.sk